

VILNIAUS ARCHEOLOGIJOS KOMISIJOS 1856–1858 M. POSĖDŽIŲ PROTOKOLAI

ŽYGINTAS BŪČYS

Vilniaus universitetas

1855 m. Vilniuje buvo įkurtas ir beveik dešimtmetį veikė Senienų muziejus ir Laikinoji archeologijos komisija – reikšmingiausias to meto švietėjiškas mokslo ir kultūros židinys ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje. Komisijos narių rūpesčiu inicijuoti ir rengti archeologijos, istorijos, gamtos mokslų, kiti pažintiniai krašto tyrimai; publikuota istorijos šaltinių ir mokslinių darbų; aktyviai įtraukiant išsilavinusią Lietuvos visuomenės dalį kauptas krašto istoriją atspindintis paveldas. Kartą per mėnesį Komisijos nariai posėdžiaudavo, aptardami aktualius klausimus, nuveiktus darbus, tolesnes perspektyvas, išklausydavo mokslinių pranešimų. Išskirtinėmis progomis buvo rengiami ir ypatingieji, neeiliniai, posėdžiai. Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos posėdžių protokolai – šaltinis, išsamiai nušviečiantis šios visuomeninės organizacijos veiklą ir įvairialypį pobūdį. Protokoluose atsispindi ir šios draugijos santykis su carine administracija: laviravimas siekiant užsitikrinti palankias veiklos sąlygas, rašymas Ezopo kalba, aktualizuojant Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją ir paveldą. Protokolai – ryškus to meto Lietuvos mokslo, kultūros ir intelektualinio gyvenimo atspindys. Šaltinio publikacijoje pateikiamas pirmųjų trejų Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos veiklos metų posėdžių protokolų vertimas į lietuvių kalbą.

Reikšminiai žodžiai: Vilniaus laikinoji archeologijos komisija, krašto tyrimai, LDK paveldas, šaltinio publikacija, posėdžių protokolai.

1835 m. iš tėvų dvaro Lahoiske, Barysavo pavietae, gyventi į Vilnių persikėlė senienų ir krašto praeities žinovas bei mylėtojas grafas Eustachijus Tiškevičius (1814–1873), kuris „su savimi atsivežė visas tas senienas kaip savo šeimos narius, ar kaip koks Enėjas savo dievus, nusipirko ar išsinuomojo dviaukštį namą Antakalnyje, prie Šv. Petro bažnyčios, kur įkūrė tautos muziejų, sudarytą iš medalių, ginkluotės, lietuviškų iškasenų, rankraščių ir autografų.“ [6, 268] To meto Vilniuje, po 1831-ųjų sukilimo uždarius universitetą, vėliau ir kitas mokslo įstaigas, išsibarsčius šviesuomenei, teliko blankus amžiaus pradžios intelektualinio miesto gyvenimo šešėlis: kūryba, menas, literatūra, mokslas reiškėsi tik siaurame intelektualinių salonų rate. Į gyvenimo pabaigą E. Tiškevičius, prisimindamas savo apsigyvenimą Vilniuje, rašė: „dirbdamas tuometinio generalgubernatoriaus kanceliarijoje, atradau daug mokslo žmonių, tiek pasilikusių iš senojo Universiteto, tiek ir individualiai atsidadusių mokslui, kurie savo anksčiau surinktą ir parengtą medžiagą bei darbus rengė spaudai.

Narbutas, Balinskis, Malinovskis, Jaroševičius, Jocheris, Adamovičius, Homolickis, I. Chodzko, kun. Herburtas, Odyncas ir kiti, kurių vardai jau buvo žinomi lenkų raštijoje, kaip ir jaunesni pradedantieji rašytojai, darbavosi atskirai, kiekvienas savo nuošalioje vietoje, nes bet kokios draugijos buvo uždraustos. Sutelkti juos į vieną mokslo būrį, įsteigti Mokslo draugiją, įkurti muziejų ir biblioteką – pagalbinius šaltinius besidarbuojantiems, atidaryti viešą skaityklą, užsiimti naudingų raštų leidyba ir suburti į visumą tuometinių įvykių išblaškytus asmenis, reprezentuojančius krašto inteligentiją – tapo mano gyvenimo uždaviniu.“ [7, 8–9] Nepaisant sudėtingų aplinkybių, kelių nepasisekusių bandymų, savo atkaklumo dėka jam pavyko šį uždavinį įgyvendinti.

1855 m. balandžio 29 d. caras Aleksandras II patvirtino įsaką dėl Vilniaus senienų muziejaus ir laikinosios archeologijos komisijos įsteigimo. Pats terminas „archeologija“ XIX a. viduryje buvo naujas, madingas ir esamomis okupacijos sąlygomis „politiškai korektiškas“, tinkamas apibūdinti plačioms mokslinėms aspiracijoms, kurių siekė E. Tiškevičius ir jo bendraminčiai. Apie tai bylojo ir komisijos įstatuose numatyti tikslai kaupti ir tyrinėti krašto, buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, kultūrinį ir istorinį paveldą, šaltinius „ne tik istoriniu, bet ir prekybiniu, pramoniniu, gamtotyuriniu, žemės ūkio ir statistiniu atžvilgiu“ [11, 1]. Taigi nuo pat Archeologijos komisijos įkūrimo, o ypač pasibaigus 3 metų bandomajam laikotarpiui, jos nariai aktyviai ieškojo būdų ir priemonių oficialiai reorganizuoti komisiją į Mokslo draugiją, nes tokia iš esmės ji ir buvo nuo pat įsikūrimo 1855 metais. Deja, po 1863–1864 m. sukilimo prasidėjusios represijos sutrukdė įgyvendinti šiuos siekius ir lūkesčius. 1865 m. sausio 11 d. įvyko paskutinis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis, o Senienų muziejus buvo uždarytas (oficialiai – reorganizuotas).

Per šį savo veiklos dešimtmetį, Senienų muziejus ir Archeologijos komisija buvo iškiliausias švietėjiškas mokslo ir kultūros židinys ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje. Inicijuoti ir rengti archeologijos, istorijos, gamtos mokslų, kiti pažintiniai krašto tyrimai; publikuota istorijos šaltinių ir mokslinių darbų; aktyviai įtraukiant išsilavinusią Lietuvos visuomenės dalį kauptas krašto istoriją atspindintis paveldas, o komisijos narių nuveikti darbai tapo pavyzdžiu bei inspiravo XIX a. antros pusės Lietuvos intelektualų kultūrinės ir mokslinės veiklos kryptis.

Šią įvairiapusę Senienų muziejaus ir Archeologijos komisijos kultūrinę veiklą ir jos organizavimą ypač akivaizdžiai atskleidžia komisijos posėdžių protokolai. Nuo 1856 m. sausio, kiekvieno mėnesio 11 dieną¹, išskyrus atosto-

¹ Verta paminėti, kad vienu metu istoriografijoje buvo įsigalėjusi „mada“ to meto Rusijos imperijoje įprastą laiko skaičiavimą pagal Julijaus kalendorių keisti į laiko skaičiavimą pagal Gri-

gų laiką, Archeologijos komisijos nariai rinkdavosi į eilinius posėdžius, kurių metu buvo svarstomi draugijos nuveikti darbai ir jų perspektyvos, einamieji klausimai, skaitomi moksliniai pranešimai, nariai supažindinami su gaunamais raštais, muziejui dovanotais eksponatais, renkami nauji komisijos nariai. Išskirtinėmis progomis buvo rengiami ir ypatingieji, neeiliniai, posėdžiai.

Įkūrus Archeologijos komisiją, pradėtas rengti šios mokslinės draugijos dvikalbis (rusų ir lenkų kalbomis) žurnalas *Vilniaus archeologijos komisijos užrašai* [11; 12], kuriame publikuoti komisijos įstatai, veiklos programa, Senienų muziejaus įkūrimo aprašymas, mokslo straipsniai, komisijos narių ir muziejaus dovanotojų sąrašai, taip pat ir komisijos posėdžių protokolai. Šis žurnalas turėjo tapti periodiniu leidiniu, bet jo publikavimas nutrūko pasirodžius vos dviem, ir tai ne eilės seka, numeriams: 1856 m. išleistas pirmasis numeris (Archeologijos komisijos veiklos pristatymas iki birželio mėnesio: publikuoti pirmų penkių posėdžių protokolai) [11], o 1858 m. pasirodė tų metų pirmas numeris (publikuoti sausio ir vasario mėnesių komisijos posėdžių protokolai) [12]. Viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurių šio žurnalo, kaip, beje, ir 1857 m. numerio, kuris irgi nebuvo išleistas, publikavimas nutrūko – taip ir neįveikti straipsnių vertimo į rusų kalbą sunkumai. Tačiau Archeologijos komisijos svarbesniųjų posėdžių protokolai buvo spausdinami laikraštje *Vilniaus kurjeris* (*Виленский Вестник / Kuryer Wileński*), o nuo 1859 m. šį lai-

galiaus kalendorių (prie XIX a. datos pridėti 12 dienų). Tai sukelia tam tikros ir naujausiose istorikų tyrimuose pasitaikančios painiavos, aptariant vieną ar kitą datą, susijusią su Vilniaus archeologijos komisija ar Senienų muziejumi. Painiavos kyla dėl to, kad rašant pagal Grigaliaus kalendorių perskaičiuotą datą, dažniausiai tai nenurodoma, todėl kartais vėlesnieji tyrėjai datą perskaičiuoja dar kartą. Štai Senienų muziejaus iškilmingo atidarymo data balandžio 17 d. (naujuoju stiliumi balandžio 29 d.) kažkodėl sutapatinama su caro įpėdinio gimimo diena [5, 59], o Archeologijos komisijos susirinkimų paskirta kiekvieno mėnesio 11 d. – su caro gimimo diena [4, 965]. Iš tiesų Senienų muziejus atidarytas 1856 m. balandžio 17 d., paties caro Aleksandro II, o ne jo sūnaus gimimo dieną, o komisijos posėdžių kiekvieno mėnesio 11 diena nesietina su Rusijos imperatoriškosios šeimos gimtadieniais ar vardadieniais. Priežastis pasirinkti kiekvieno mėnesio 11 dieną Archeologijos komisijos posėdžiams, ko gero, buvo kur kas paprastesnė – komisijos nariams, kurių dalis gyveno ne Vilniuje, nesikeičianti ir iš anksto žinoma data buvo patogė planuojant savo darbus ir atvykimą į posėdžius. Be to, pirmojo Archeologijos komisijos posėdžio datos, 1856 m. sausio 11 d., pasirinkimą galėjo nulėmti ir aplinkybė, kad E. Tiškevičiaus pasiūlyti bendraminčiai Archeologijos komisijos veiklai organizuoti jos nariais buvo patvirtinti tik sausio 1 d. [11, 7], be to, kaip tik 1855–1856 m. sandūroje keitėsi Vilniaus švietimo apygardos administratoriai. Nuo 1850 m. Vilniaus švietimo apygardos administravimu rūpinosi Vilniaus generalgubernatorius Ilja Bibikovas, o 1856 m. pradžioje buvo atkurtos Vilniaus švietimo apygardos globėjo pareigos, kurias užėmė Jegoras Vrangelis. Tad galbūt skubėta kuo greičiau pradėti Archeologijos komisijos darbą, nes nežinota, kokią poziciją jos veiklos atžvilgiu gali užimti naujasis Vilniaus švietimo apygardos globėjas, ir tam tikra prasme pagerbti carinės administracijos valdininkus, dalyvavusius steigiant Vilniaus senienų muziejų ir Archeologijos komisiją.

kraštį apsiėmus redaguoti vienam iš aktyviausių Archeologijos komisijos narių Adomui Honorijui Kirkorui (1818–1886), komisijos veiklos pristatymas, posėdžių aprašymai tapo išsamesni, turiningesni, pradėti talpinti ir komisijos narių parengti straipsniai. Istoriko Egidijaus Aleksandravičiaus nuomone, laikraštis tuo metu „atliko Archeologijos komisijos spaudos organo vaidmenį“ [3, 50], o tai, ko gero, galėjo būti dar viena priežastis, dėl kurios nutrauktas komisijos periodinio žurnalo leidimas. Įdomu pastebėti, kad Vilniaus archeologijos komisijos veikla buvo propaguojama ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje – pasirodė publikacijų čekų, serbų ir kt. spaudoje. O Varšuvoje, tenykščiame laikraštyje *Gazeta Warszawska*, buvo spausdinamos informatyvios komisijos posėdžių ataskaitos, ypač išsamiai pristatomi pirmieji komisijos posėdžiai, publikuoti net Vilniaus senienų muziejui dovanotų eksponatų sąrašai.

Yra išlikęs ir Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos posėdžių protokolų rankraščio originalas, saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje [2]. Deja, tai tik visų protokolų dalis, apimanti laikotarpį nuo 1858 m. lapkričio 11 d. iki 1865 m. sausio 11 d. Trūksta beveik visų pirmųjų trejų metų Archeologijos komisijos posėdžių protokolų. O posėdžiuose dalyvavusių narių parašais patvirtinti protokolai ranka rašyti nuo pat komisijos veikimo pradžios. Tai liudija ir pirmojo komisijos posėdžio protokolas, kuris buvo saugomas privačioje kolekcijoje [5, 64]. Rengiant šią šaltinio publikaciją, pastangos išsiaiškinti minėto protokolo, o galbūt ir kitų protokolų, likimą nebuvo sėkmingos. Tikėtina, kad šių, bibliotekoje nesančių, protokolų rankraščiai, kaip ir kai kurie kiti Senienų muziejaus bei Archeologijos komisijos dokumentai, galėjo nepatekti su visu draugijos archyvu į Universiteto biblioteką, o liko asmeniniuose komisijos narių archyvuose.

Vilniaus archeologijos komisijos posėdžių protokolai – šaltinis, išsamiai nušviečiantis Archeologijos komisijos veiklą, jos įvairialypį pobūdį, apimtį ir atskleidžiantis jos poveikį to meto išsilavinusiai Lietuvos visuomenei, aktyviai įsitraukusiai į krašto mokslinius tyrimus, istorijos ir kultūros paveldo puoselėjimą, apskritai, pačios visuomenės savikūrą, savimonės formavimą. Protokoluose atsispindi ir komisijos narių santykis su carine administracija: lavravimas siekiant užsitikrinti palankias draugijos veiklos sąlygas; rašymas Ezopo kalba, aktualizuojant Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją ir paveldą. Vilniaus archeologijos komisijos protokolai – XIX a. vidurio Lietuvos mokslo, kultūros ir intelektualinio gyvenimo atspindys.

Bene pirmasis nuodugnai tyrinėjęs Vilniaus archeologijos komisijos protokolus – kultūros istorikas Mykolas Eustachijus Brenšteinas (1874–1938), deja,

nepaliko kokios nors išsamesnės studijos apie Vilniaus senienų muziejų ar Archeologijos komisiją. Tarp gausių jo darbinių užrašų, nušviečiančių šios draugijos veiklą, yra ir išrašų iš jos posėdžių protokolų, bandymų šiuos posėdžius suregistruoti [1]. Tai, kad M. E. Brenšteinas, registruodamas ir darydamas Archeologijos komisijos posėdžių išrašus, naudojosi tais pačiais šaltiniais kaip ir mes (1856–1858 m. posėdžių protokolų išrašai iš *Vilniaus kurjerio* ir *Užrašų*, vėlesni – iš rankraštinų protokolų), paliudija, kad ir XX a. pradžioje dalies Archeologijos komisijos protokolų originalų Vilniaus universitete nebuvo. Tai iš dalies patvirtina mūsų anksčiau išsakytą spėjimą dėl pirmųjų protokolų likimo, nors jie nebuvo nežinomi XIX a. tyrinėtojams: jais naudotasi aptariant XIX a. Lietuvos muziejų, archeologijos ar pačios komisijos istoriją.

Šioje šaltinio publikacijoje pateikiami pirmųjų trejų Vilniaus archeologijos komisijos veiklos metų posėdžių protokolų vertimai į lietuvių kalbą. Pirmųjų trejų metų posėdžių vaizdas atkuriamas remiantis ataskaitomis, publikuotomis Archeologijos komisijos leistuose *Užrašuose*, iš publikacijų *Vilniaus kurjeryje* bei posėdžių protokolų rankraščių originalų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekoje. 1856 m. sausio–gegužės mėn. posėdžių ataskaitos verstos iš *Užrašų* [11], birželio, rugpjūčio, rugsėjo mėn. – iš *Vilniaus kurjerio* [8]. Visos 1857 m. komisijos ataskaitos verstos iš *Vilniaus kurjerio* [9, 10], 1858 m. sausio ir vasario mėn. – iš *Užrašų* [12], kovo–rugpjūčio mėn. – iš *Vilniaus kurjerio* [10], lapkričio ir dvių metų posėdžių gruodžio mėn. – iš protokolų rankraščių [2]. Darant prielaidą, kad komisija į savo posėdžius rinkdavosi reguliariai kiekvieną mėnesį, trūksta šių posėdžių aprašymų: 1856 m. liepos, spalio, lapkričio, gruodžio mėn.; 1857 m. sausio, kovo, balandžio, gegužės, liepos mėn.; 1858 m. rugsėjo, spalio mėnesių. Tačiau atsizvelgiant į tai, kad kai kuriais metais komisija posėdžiaudavo ne kiekvieną mėnesį, pirmųjų trejų Archeologijos komisijos veiklos metų posėdžių skaičių būtina tikslinti.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS:

NEPUBLIKUOTI ŠALTINIAI

1. *M. E. Brenšteino išrašai iš Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos protokolų: 1856–1865 m.* Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Retų knygų ir rankraščių skyrius, F171, b. 4, 5, 6.
2. *Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos protokolų knyga. 1858–1865 m.* Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščių skyrius, F13, b. 234.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

3. ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. *Kultūrinis sąjūdis Lietuvoje 1831–1863 metais: organizaciniai kultūros ugdymo aspektai*. Vilnius, 1989. 135, [2] p.
4. CHARTANOWICZ, Margarita; KARCZMARZ, Grzegorz. Komisje archeograficzne i archeologiczne Wileńskie w latach 1842–1915. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 1988, nr. 4, p. 957–980.
5. KULIKAUSKAS, Pranas; ZABIELA, Gintautas. *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)*. Vilnius, 1999. 328 p.
6. PUZYNNINA, Gabrijela, z Güntherów. *W Wilnie i w dworach litewskich: pamiętnik z lat 1815–1843*. Wilno, [1928?]. 389, [18] p.
7. E. T. [TIŠKEVIČIUS, Eustachijus]. *Archeologia na Litwie. Iš Rocznik dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Polskich. Rok 1871*. Kraków, 1874, p. 1–13.
8. *Виленский Вестник / Kurjer Wileński*. 1856, nr. 47, 64, 74.
9. *Виленский Вестник / Kurjer Wileński*. 1857, nr. 13, 47, 51, 85.
10. *Виленский Вестник / Kurjer Wileński*. 1858, nr. 1, 2, 3.
11. *Записки Виленской археологической комиссии. Часть I. / Pamiętniki komisji archeologicznej Wileńskiej. Część I*. Wilno, 1856. 60 p.
12. *Записки Виленской археологической комиссии. No 1. / Pamiętniki Wileńskiej Archeologicznej komisji. No 1*. Wilno, 1858. 27 p.

1856 METAI

1856 M. SAUSIO 11 D. PIRMASIS POSĖDIS

Pirmas Komisijos posėdis, atlikus visus būtinus paruošiamuosius darbus jos veiklai pradėti, įvyko 1856 m. sausio 11 d. Dešimtą valandą visi jos nariai susirinko Šv. Jono bažnyčioje, seniausioje Dievo kūno koplyčioje, kur prelatas Mamertas Herburtas laikė Šv. Mišias. Po jų visi nuėjo į naujai įrengtą muziejaus salę, į kurią atvykus Vilniaus švietimo apygardos valdytojui, Vyriausiosios mokyklų valdybos nariui, slaptajam patarėjui Evarestui Gruberiui, posėdį atidarė Komisijos pirmininkas grafas Tiškevičius tokia prakalba:

„Gerbiami ponai!

Vykdydamas Aukščiausiojo valią Vilniuje įkurti Senienų muziejų ir Archeologijos komisiją, aš, kaip muziejaus globėjas ir komisijos pirmininkas, turiu garbės dabar atidaryti pirmąjį jos posėdį ir pasveikinti Jus, gerbiami ponai, kaip pirmuosius jos narius².

² Šiame pirmame posėdyje dalyvavo tikrieji nariai: vicepirmininkas M. Balinskis, prelatas

Ši neužmirštama mums diena, ypatingai laiminga tuo, kad nusipelnėme garbingos Jūsų Prakilnybės³ dalyvavimo. Toks malonus mums dėmesys ir šiltas dalyvavimas, kurį Jūsų Prakilnybė teiks imtis būsimuose mūsų darbuose, žada patikimą ramstį mūsų draugijai ir garantiją jos tolesnei pažangai ir tvirtėjimui.

Leiskite dabar, garbūs nariai ir bendradarbiai, visų pirma atkreipti Jūsų dėmesį į Vilniaus senienų muziejuje sukaupytą įvairiarūšių daiktų skyrių katalogų sudarymą. Šiam svarbiam darbui įgyvendinti, iš anksto nariams susitarus, pareigos pasiskirstytos taip: p. Malinovskis priims biblioteką, baronas Rosiljonas – monetų ir medalių rinkinį, prelatas Herburtas – raštus, rankraščius ir autografus, p. Kirkoras – pačią archeologijos kolekciją, p. Vilčinskis – paveikslus, estampus, litografijas ir graviruotas varines lenteles, p. Kukolnikas – atmintinų daiktų kolekciją, p. Adamovičius – gamtos istorijos daiktus. Toks darbų pasiskirstymas tarp asmenų, turinčių specialijų žinių jiems patikėtuose dalykuose, garantuos sėkmingą ir tinkamą šio svarbaus pavedimo – katalogo parengimo įgyvendinimą.

Gerbiami ponai, ar nenorėtumėte Jūs šiame posėdyje apsvarstyti: visų pirma, kokią dieną paskirti iškilmingam muziejaus ir komisijos atidarymui? Manychiau, tam, kad išreikštume mūsų nuoširdų dėkingumą ir ištikimą meilę Šviesiausiajam Monarchui, tinkamiausia tam būtų paskirti vasario 19 dieną, tokiu būdu kartu sujungiant pirmojo Jo Imperatoriškosios Didenybės iškilmingo įžengimo į sostą paminėjimą ir džiuginantį visą mūsų kraštą įvykį – muziejaus ir komisijos atidarymą. Antra, paskirti nuolatinę kiekvieno mėnesio dieną komisijos posėdžiams. Trečia, nustatyti dienas, kuriomis muziejus būtų atidarytas visų luomų lankytojams ir visiems norintiems naudotis muziejuje esančiomis mokslo priemonėmis. Galiausiai, ar gerbiami ponai nenorėtų perimti į bendrą žinią ūkinės dalies ir nustatyti tam nuolatinę taisyklę.

Remdamsis Jo Didenybės patvirtintų muziejaus ir komisijos nuostatų 25 straipsniu, turiu garbės Jūsų Prakilnybei pristatyti būsimų komisijos darbų programą, kad jai būtų išrūpintas pono Liaudies švietimo ministro patvirtinimas.

Komisija, sudariusi katalogus ir patvirtinus programą, pradės publikuoti savo darbus, visam kam prašydama Jūsų Prakilnybės sutikimo ir pritarimo,

Herburtas, P. Kukolnikas, I. Chodzka, A. H. Kirkoras, M. Gusevas, A. Zdanovičius ir mokslinis sekretorius M. Krupovičius; iš tikrųjų narių-geradarių – grafas Konstantinas Tiškevičius, garbės narys R. Pisanka ir nariai bendradarbiai: A. Firkovičius, J. K. Vičinskis, A. Zavadskis, J. Mošynskis, A. Adamovičius ir S. Lipinskis. Iš viso 17 narių.

³ E. Gruberio

įsitikinus, kad gera kryptis, kurią malonėsite mums nurodyti, neišvengiamai pasitarnaus mūsų komisijos teisingos paskirties įgyvendinimui ir atneš neabejotiną visuomeninę naudą.

Baigdamas, kaip pirmininkas, turiu garbės paskelbti, kad nuo šios dienos Vilniaus archeologijos komisijos veiklą ir posėdžius galime laikyti pradėtus.“

Po to tikrasis narys, tikrasis valstybės patarėjas Pavelas Kukulnikas perskaitė Pirmininko pateiktą programą.

Ši programa tiek Jo Prakilnybei Švietimo apygardos valdytojui, tiek ir visiems nariams pasirodė visiškai atitinkanti savo tikslus ir apimanti viską, kas įeina į archeologijos sudėtį.

Po atitinkamo aptarimo šiame posėdyje nutarta: 1) viešą muziejaus atidarymo aktą paskirti vasario 19 d.; 2) narių posėdžiams numatyti kiekvieno mėnesio 11 dieną; 3) dvi dienas per savaitę atidaryti muziejų lankyti visuomenei, būtent sekmadienį nuo 12-os iki 4-os valandos po pietų ir trečiadieniais nuo 10-os iki 2-os valandos po pietų⁴.

Posėdžio pabaigoje tikrasis narys M. Gusevas sakė sveikinimo kalbą komisijos pirmininkui:

„Grafe, leiskite man, nors jauniausiam šiame garbingame Jūsų išrinktų narių būryje ir tuo pačiu mažiau už kitus nusipelnusiam vertinti Jūsų nuopelnus, trumpais žodžiais išreikšti tai, kaip aš suprantu mūsų pirmojo susirinkimo reikšmę Jums pačiam, garbusis pirmininke, laimingam ir vieninteliame šio mokslo triumfo kaltininkui.

Tam, kuris pasišventė mokslui ir nenutrūkstamai darbuojasi jo baruose, kuris su nemažomis pastangomis ir pasiaukojimu surinktus turtus bei visas savo gausias žinių atsargas atidavė visuomenės labui – tam, mano nuomone, negali būti kito, geresnio atlygio, kaip išgirsti savo bičiulių tos didingos aukos teisėtą įvertinimą ir jausti gyvą džiaugsmą matant ilgamečių savo pastangų išsipildymą. Yra dar vienas pavydėtinas atlygis kiekvienam, kuris veikia visuomenės labui – tai dėkingumo kupinas atminimas ir pagarba jo vardui tolimoje ateityje.

Grafe! Iš visos širdies sveikinu Jus šioje naujoje, Jūsų sukurtoje mokslo buveinėje ir esu įsitikinęs, kad visi garbūs nariai kartu su manimi pripažins, jog įgijote neginčijamą teisę į mano paminėtą atlygį – amžininkų pripažinimą ir ateities kartų atminimą.“

⁴ Iki birželio 11 d. muziejų aplankė 2357 vyrai ir 1074 moterys.

Visi komisijos nariai, jausdami šių žodžių teisingumą, kartu su savo viršininku, Jo Prakilnybe E. Gruberiu nuoširdžiai padėjo grafui Tiškevičiui, kuris savo nenuilstančiais darbais ir daugelį metų kauptą turtą paaukojimu padėjo kertini akmenį šiai naujai mokslo buveinei.

Apygardos valdytojui nuodugniai apžiūrėjus visas muziejuje saugomas kolekcijas ir baigus posėdį, visi komisijos nariai nuvyko į Jo Prakilnybės butą pareikšti jam padėką už palankumą, parodytą atidarant šią naują mokslo įstaigą.

1856 M. VASARIO 11 D. ANTRASIS POSĖDIS

Komisijos pirmininkas pateikė medalio, skirto Senienų muziejaus Vilniuje įkūrimo atminimui, projektą. Jo piešinys toks: priekinėje pusėje Vilniaus švietimo apygardą sudarančių keturių gubernijų herbai ir metai „1855“, kitoje pusėje įrašas: „AUGUSTISSIMO ALEXANDRO II. CAESARE IMPERANTE MUSAEUM ARCHEOLOGICUM CONDITUM VILNAE“, t. y. viešpataujant Šviesiausiajam Valdovui Imperatoriui Aleksandrui II Senienų muziejus įkurtas Vilniuje. Nutarta: pateikti šį projektą Apygardos valdytojui, kad būtų gautas Aukščiausiosios valdžios leidimas.

Dėl nenumatytų aplinkybių, leidus Švietimo apygardos valdytojui, viešas Senienų muziejaus atidarymo aktas nukeliamas į džiugią ir iškilmingą Jo Imperatoriškosios Didenybės gimimo dieną, t. y. balandžio 17 d.

Tikrasis narys prelatas Herbertas pateikė savo darbus, pradėtus dar 1835 m., apimančius Bažnyčios istorijos Lietuvoje medžiagą. Tai įvairūs raštai, privilegijos, karališkieji dovanojimo raštai įvairioms bažnyčioms, vienuolynams ir kitoms įstaigoms nuo 1387 m., kuriuos tikisi papildyti iki 1800 m. Jis išpareigojo informuoti komisiją apie pasiekimus šiame tolesniame savo darbe.

Pirmininkas informavo susirinkusius apie jo pateiktą prašymą Švietimo apygardos valdytojui, kad komisijos žinioni būtų perduoti 1812 m. čia buvusios Prancūzijos vyriausybės prefektūros aktai, kurie šiuo metu be jokios naudos pavietų bajorų maršalkų saugomi kartu su kitomis bylomis visose keturiose čionykštės Švietimo apygardos gubernijose. Taip pat pažymėjo, kad norėdamas pasinaudoti galimomis priemonėmis, kurios tarnautų tiek sėkmingam komisijos veiklos plėtojimui ir muziejaus gausinimui, tiek pačiam mokslui naujais atradimais, pirmininkas informavo Vilniaus, Gardino, Minsko ir Kauno gubernijų viršininkus apie Jo Didenybės patvirtintos Komisijos veiklą, prašydamas atitinkamo jų potvarkio, kad vykdant archeologines paieškas šių gubernijų ribose, vietinė policija suteiktų visokeriopą paramą.

Nubalsavus tikraisiais nariais buvo išrinkti: buvęs Vilniaus universiteto bibliotekininkas, *Obraz bibliograficzny* autorius Adomas Jocheris; garbės

nariais: dvarininkas Edvardas Riomeris; nariais bendradarbiais: kanauninkas, Vilniaus Katedros koadjutorius, Mosaro bažnyčios klebonas kunigas Aleksandras Važinskis, *Kuryer Wileński* redaktorius Antanas Edvardas Odyncas, *Dzieje literatury w Polsce* autorius Liudvikas Kondratovičius (Vladislovas Sirokomlė) ir Gabrielius Firkovičius.

Pabaigoje buvo perskaitytas įvairių dovanojimų, kurie papildė muziejų praėjusį mėnesį, sąrašas.

1856 M. KOVO 11 D. TREČIASIS POSĖDIS

Komisijos pirmininkas susirinkusiems pranešė, kad komisijos veiklos programa be pakeitimų buvo patvirtinta pono Liaudies švietimo ministro, apie tai buvo gautas pono Švietimo apygardos valdytojo pranešimas. Nutarta: šią programą besąlygiškai vykdyti, tuo pačiu „Vilniaus kurjeryje“ paskelbti, kad remdamasi šios programos 10 straipsniu, komisija žada priimti visus senus aktus ir privilegijas, rašytas senąja totorių, senąja hebrajų, slavų, lietuvių, lotynų kalbomis, skaityti, išversti ir tinkamai išaiškinti. Išnagrinėjimui, išaiškinimui priims ir sunkiai įskaitomus spaudus, medalius, monetas. Šis pranešimas papildytas tokiu tekstu: „Manydamas, jog apie tai tikslinga pranešti visiems keturių gubernijų, sudarančių Vilniaus švietimo apygardą, gyventojų luomams, komisijos pirmininkas išipareigoja pridurti, kad kiekvieno dokumento ar kito daikto, apie kurį bus pranešta valstybinės ar teisminės valdžios, draugijų, privačių asmenų arba jis bus atsiųstas oficialiu ar asmeniniu laišku (dėl didesnio patikimumo apdraustame voke), originalas su tinkamu tikslumu bus perrašytas, išaiškintas ir gražintas savininkui, pridodant komisijos parašu ir antspaudu patvirtintą kopiją. Manydami, jog toks būdas yra naudingas ir daugumai dažnai būtinas, komisija, remdamasi savo darbo išmanymu, viliasi, kad pateisins pasitikėjimą ir prašo vardus, pavardes ir gyvenamąją vietą užrašyti aiškiai ir įskaitomai.“

Tikrajam nariui Juozapui Ignotui Kraševskiui pavesta parengti Instrukciją vykdantiems archeologines paieškas.

Nariui bendradarbiui superintendantui Steponui Lipinskiui pavesta peržiūrėti ir su originalu palyginti ypač svarbaus šiaurinių valstybių archeologijai veikalo pavadinimu *Leitfaden zur Nordischen Alterthumskunde, herausgegeben von der Königlichen Gesellschaft für Nordische Alterthumskunde. Kopenhagen 1837* vertimą iš vokiečių kalbos.

Nariui bendradarbiui kunigui Aleksandrui Važinskiui pavesta aprašyti šven-
tus medalikus, kurių piešiniai yra saugomi muziejuje.

Balsuojant į garbės narius buvo išrinkti: Vileikos pavieta bajorų maršalka Mečislovas Tukalo ir dvarininkas Juozapas Sniadeckis; nariu bendradarbiu – dvarininkas Antanas Zaleskis.

Pabaigoje buvo perskaitytas muziejų papildžiusių dovanų, gautų iš įvairių asmenų per praėjusį mėnesį, sąrašas.

1856 M. KOVO 31 D. KETVIRTASIS YPATINGASIS POSĖDIS

Šiame posėdyje apsvarstyti straipsniai, kurie bus skaitomi viešo akto metu balandžio 17 d. Taip pat sudaryta šio akto programa, ji pateikta Švietimo apygardos viršininkui tvirtinti, o Jo Prakiltybė pritarė.

1856 M. GEGUŽĖS 11 D. PENKTASIS POSĖDIS

Komisijos pirmininkas grafas Eustachijus Tiškevičius atidarė posėdį siūlymu nedelsiant pradėti publikuoti „Komisijos užrašų“, kurie pagal pono Liaudies švietimo ministro patvirtintos programos 8 straipsnį, turi būti spausdinami rusų ir lenkų kalbomis, pirmą tomą.

Komisija, išklausiusi pirmininko perskaitytą pirmojo tomo programą, ją patvirtinusi, remdamasi Jo Didenybės patvirtintų nuostatų 27-uju punktu, iš savo narių skyrė redakcinį komitetą, pavesdama Adomui Kirkorui ir Matvejui Gusevui rusiškos dalies redakciją, o Mykolui Balinskiui ir Liudvikui Kondratovičiui – lenkiškos dalies redakciją. Kitame eiliniame posėdyje birželio 11 d. redakcinis komitetas įpareigotas pateikti visą rankraštį pagal priimtą programą ir ateityje tęsti „Užrašų“ rengimą. Po to p. pirmininkas susirinkusiems komisijos nariams pranešė, kad antram „Užrašų“ tomui p. tikrasis narys grafas Konstantinas Tiškevičius jau rengia Minsko gubernijos gyvenviečių, pilių ir pilkapių aprašymą su planais ir topografiniais atvaizdais. Toliau pirmininkas atkreipė narių dėmesį į rengiamą išleisti Archeografijos darbų pirmąjį tomą, kurį sudarys XIV ir XV amžių karalių privilegijos ir raštai. Taip pat nutarta ir archeografijos skyriui įkurti redakcinį komitetą, sudarytą iš tikrųjų narių: prelato Herburto, Adomo Jocherio ir mokslinio sekretoriaus Mauricijaus Krupovičiaus, kuriems pavesta surinkti medžiagą, saugomą tiek muziejuje, tiek Centriname archyve, vienuolynų bibliotekose ir iš dalies Vilniaus valstybinio turto rūmų archyve.

Turėdami omenyje, kad tik uolus narių darbas gali užtikrinti nenutrūkstamą tolimesnį Užrašų tomų ir Archeografinių aktų leidimą, dalyvaujantys nariai nutarė prašyti tikrųjų narių: Narbuto, Kraševskio, Homolickio, Malinovskio, Chodzokos, Jaroševičiaus ir nario bendradarbio Kulakovskio, kad jie aktyviai

įsijungtų į Komisijos veiklą, atsiųsdami straipsnius, kuriuos būtų galima skelbti ateinančiuose Užrašų tomuose.

Nubalsavus tikraisiais nariais išrinkti: Jo Aukščiausioji Prakilnybė Vilniaus karinis, Gardino ir Kauno generalgubernatorius generolas adjutantas Vladimiras Nazimovas, kuris komisijai iš anksto pateikė savo sutikimą šiam išrinkimui, o taip pat Vilniaus vicegubernatorius, valstybės patarėjas Michailas Pochvisnevas. Garbės nariais išrinkti: filosofijos magistras Konstantinas Gorskis, dvarininkai Karolis Kublickis, Adolfas Kobylinskis ir Adolfas Pšeciševskis; nariu bendradarbiu – Balstogės dekanas kunigas Bankovskis.

Pabaigoje buvo perskaitytas dovanų, patekusių į muziejų iš įvairių asmenų per paskutiniuosius dvejus mėnesius, sąrašas.

1856 M. BIRŽELIO 11 D. POSĖDIS

Vilniaus archeologijos komisijos posėdyje birželio 11 d., pirmininkas grafas Eustachijus Tiškevičius, pateikęs Lietuvos senienų muziejaus praėjusio pusmečio veiklos ataskaitą, supažindino susirinkusius narius su grafo Rainoldijaus Tyzenhauzo dovana. Pastarasis savo velionio tėvo grafo Konstantino Tyzenhauzo moksliniais principais sudarytą gausų ornitologijos kabinetą padovanojo muziejaus labui, taip pat paskyrė pinigų sumą gamtos istorijos kabinetams įrengti. Ponas Vilniaus švietimo apygardos valdytojas tam, kad šios sujungtos kolekcijos būtų deramai patalpintos, pavedė muziejaus žinion perduoti viršutinę salę.

Pirmininkas taip pat informavo, kad grafas Pranciškus Kosakovskis muziejui padovanojo ginklų rinkinį, likusį iš kadaise buvusio garsaus jo velionio dėdės generolo Kosakovskio kabineto. Visa tai buvo sutikta su didžiuliu susižavėjimu, kuris atliepė milžinišką šios mokslo įstaigos išaugimą per tokį gan trumpą jos egzistavimo laiką.

Išduodant diplomus naujai išrinktiems Archeologijos komisijos nariams, su ypatingu malonumu buvo sutikta žinia apie muziejaus ir komisijos tikrojo nario vardo suteikimą ponui vyriausiajam krašto viršininkui, Jo Aukščiausiajai Prakilnybei Vilniaus kariniam, Gardino ir Kauno generalgubernatoriui generolui adjutantui Vladimirui Nazimovui, kurio palankia globa pagrįstas šios mokslo įstaigos gyvavimas ir pažangos viltys.

1856 M. RUGPJŪČIO 11 D. POSĖDIS

Rugpjūčio 11 d. muziejaus salėje vyko eilinis Archeologijos komisijos posėdis pirmininkaujant grafui Eustachijui Tiškevičiui, kuris, atvykęs po ilgos ir pavojingos ligos, su džiugesiu buvo sutiktas šio mokslinio susirinkimo narių.

Šiame posėdyje nariai apžiūrėjo naujai atsiųstas dovanas muziejui, tarp kurių ypatingo dėmesio nusipelno:

- 1) balto marmuro antkapinio paminklo grafienei Vandai Vankavičiūtei Tiškevičienei modelis, dovanotas grafo Benedikto Tiškevičiaus. Paminklas, Prancūzijoje žinomo Pompelani darbo, yra Raudondvario, netoli Kauno, bažnyčioje.
- 2) Chodakovskio rankraščio „Slavų žemių geografinis žodynas“ kopija, du tomai, iš Imperatoriškosios viešosios bibliotekos Peterburge, grafo Vladimiro Pliaterio dovana.
- 3) vienas įrištų autentiškų laiškų, rašytų Vilniaus vaivadai kunigaikščiui Mykolui Kaributui Višnioveckuiui, paskutiniam šios giminės atstovui, tomas, atsiųstas pirmininko Glindzičiaus. Čia yra Jokūbo Sobieskio, žinomos dramaturgės Pranciškos Radvilienės, žymaus karvedžio ir karaliaus Jono III bičiulio Krokuvos kašteliono Jablonovskio ir daugelio kitų žinomų asmenų laišakai. Iš viso keli šimtai vienetų.

Tikrojo nario A. Kirkoro gausių radinių, atvežtų iš archeologinės kelionės, svarstymas atidėtas kitam posėdžiui. Be to nutarta išsparduoti numizmatikos kolekcijos dubletus, apie tai bus informuota visuomenė.

1856 M. RUGSĖJO 11 D. DEVINTASIS POSĖDIS

Šio mėnesio 11 d. vyko eilinis devintasis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis pirmininkaujant tikrajam nariui prelatui Mamertui Herburtui kaip labiausiai nusipelnusiam archeologijos srityje, išrinktam pirmininkauti eiliniuose posėdžiuose ir ateityje iki sugrįžtant komisijos pirmininkui grafiui Eustachijui Tiškevičiui.

Atidarius posėdį, tikrasis narys A. Kirkoras perskaitė ataskaitą apie savo darbą sudarant Vilniaus senienų muziejuje patalpintos archeologijos kolekcijos katalogą ir pateikė pačius katalogus.

Archeologijos komisija, su tikru malonumu ir dėkingumu priėmusi šį savo uolaus nario darbą, vienbalsiai nutarė įrašyti į šio posėdžio protokolą nuoširdžią padėką už greitą ir aiškų katalogų, kurie taps kertiniu akmeniu rengiant lyginamuosius ir detalius katalogus, sudarymą.

Po to tikrasis narys ir mokslinis sekretorius M. Krupovičius komisijai pateikė dovaną muziejaus bibliotekai, gautą iš nario bendradarbio Ignacijaus Kulakovskio – ypatingai svarbius rankraščius. Viena jų dalis – tai kardinolų Bandinio, Vidonio, Kosmuso, Barberinio ir kitų susirašinėjimo įvairiais reikalais su unitų metropolitais originalai. Kita dalis – apimanti Jono Kazimiero

viešpatavimo svarbius šaltinius, sudaryta iš raštų ir sutarčių kopijų tarp Lenkijos Respublikos ir Maskvos didžiosios kunigaikštystės nuo 1656 metų bei instrukcijų pasiuntiniams.

Pabaigoje perskaitytas dovanų, patekusių į muziejų nuo rugpjūčio 11 d. sąrašas, kuris bus paskelbtas Archeologijos komisijos užrašų antroje dalyje, nes pirmoji dalis pasirodys jau ateinanči mėnesį.

1857 METAI

1857 M. VASARIO 11 D. ANTRASIS POSĖDIS

Vasario 11 d., dalyvaujant p. Jo Aukščiausiajai Prakilnybei Vilniaus kariui, Gardino ir Kauno generalgubernatoriui Vladimirui Nazimovui, vyko antrasis šiais metais Vilniaus archeologijos komisijos paprastasis posėdis naujai paskirtoje viršutinėje salėje virš Aulos. Čia susirinkę nariai pirmą kartą apžiūrėjo didelį ir jau galutinai įrengtą šviesaus atminimo grafo Konstantino Tyzenhauzo Ornitologijos kabinetą, kurį visuomenės labai padovanojo jo sūnus Rainoldijus Tyzenhauzas. Atidarydamas posėdį, pirmininkas grafas Eustachijus Tiškevičius pasakė kalbą, kurioje, visos draugijos vardu išreikšdamas grafiui Rainoldijui Tyzenhauzui didelę padėką už šią auką mokslo altoriui, nurodė didžiulę jos reikšmę dabartiniiais laikais, kai gamtos mokslus imta sparčiai plėtoti ne tik tylių mylėtojų kabinetuose, bet ir viešose mokslo įstaigose. Po to tikrasis narys Pavelas Kukulnikas perskaitė atsiminimus apie LDK rūmų išdinininko Antano Tyzenhauzo, kuris XVIII a. antroje pusėje šiame krašte garsėjo kaip fabrikinės pramonės ir prekybos globėjas, nuopelnus. Po to, išrinkus naujus narius ir perskaičius nuo sausio 11 d. iki vasario 11 d. muziejų papildžiusių dovanų sąrašą, nutarta Ornitologijos kabinetą atidaryti viešai lankyti ateinanči sekmadienį, kad ir ateityje jis galėtų būti visų laisvai lankomas tą pačią dieną, kartą per savaitę, nuo 12-os iki 4-os valandos po pietų. Kitos šio posėdžio detalės bus pateiktos viename iš būsimų „Kurjerio“ numerių.

1857 M. BIRŽELIO 11 D. POSĖDIS

Praejusį antradienį, birželio 11 d., vyko eilinis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis pirmininkaujant vicepirmininkui Mykolui Balinskiui.

Moksliniam sekretoriui perskaičius praėjusio posėdžio protokolą bei perpraeitą mėnesį į muziejų patekusių dovanų sąrašą, tarp kurių keletas bibliogra-

finių retenybių, padovanotų Jano Klimčickio, tikrasis narys Kirkoras perskaitė trumpą ataskaitą apie savo paskutinių trijų mėnesių veiklą Sankt Peterburge.

„Mano ilgalaikis buvimas šiais metais Sankt Peterburge – kalbėjo Kirkoras, – suteikė man galimybę nors iš dalies atlikti mūsų komisijos pirmininko pavedimą – įgyti galimos naudos iš tų mokslo lobių, kurių tokia turtinga Rusijos sostinė. Savaiame suprantama, aš kalbu čia apie archeologijos mokslą ir giminingas jai archeografiją, etnografiją ir bibliografiją. Todėl didžiausią dėmesį atkreipiau į Imperatoriškąją viešąją biblioteką, kurioje saugomi neįkainojami lobiai kiekvienam žinių trokštančiam tyrinėtojų, o mums ypač svarbios ten esančios buvusios Varšuvos mokslo bičiulių draugijos ir brolių Zaluskių bibliotekos. Garsusis bibliotekos direktorius, mūsų narys, tikrasis slaptasis patarėjas, valstybės tarybos narys, valstybės sekretorius baronas Modestas Korfas su karšta meile ir nenuilstamu darbu tiesiantis kelią visapusiškam ir gausingam jos turtinimui bei jau padaręs ją gyvu protinio išsimokslinimo šaltiniu, su ypatingu palankumu mūsų draugijai leido man naudotis visais turtingais šios knygų saugyklos šaltiniais. Su malonumu garbiems nariams perduodu Jo Aukščiausiosios Prakilnybės barono Korfo žodžius, kad jis bet kuriuo atveju ir visomis nuo jo priklausančiomis priemonėmis pasirengęs paremti mūsų draugijos mokslinimosi siekius.“ Toliau Kirkoras užsiminė apie bibliotekos vidaus organizaciją, apie tuo patogumus, kurie yra Tėvynės skyriuje. Pastarasis neseniai sudarytas pagal naują trejopą katalogų sistemą, suteikiančią galimybę neįprastai greitai surasti ne tik bet kokią knygą, kai yra žinomas pavadinimas ar autorius, bet net ir apibūdinus kokį nors istorinį įvykį, surasti nuorodą į medžiagą, išsibarsčiusią įvairiuose leidiniuose. Kirkoras išvardijo Vilniaus, Nesvyžiaus, Zabludovo, Suprasalio, Ivijos, Ostrogo, Mogiliavo ir kt. spaustuvių visas bent kiek reikšmingesnes bibliografines retenybes. Iš jų čia mes paminėsime *Апостол* ir *Канон*, Skorinos atspausdintus 1525 metais Vilniuje, Liuterio katekizmą baltarusių kalba, išspausdintą 1562 metais Nesvyžiuje, *Псалтырь* ir *Новый Завет* – pirmąją knygą, išleistą 1611 m. Ivijos spaustuvės, ir daug kitų, kurių didžioji dalis – unikumai. Kirkoras didžiausią dėmesį atkreipė į daugybę lenkiškų ir lotyniškų rankraščių – neįkainojamą medžiagą mūsų istorijai. Jis išsamiai apžvelgė visus katalogus ir daugumą rankraščių. Jo rūpesčiu ir leidus Jo Aukščiausiajai Prakilnybei ponui direktoriui, visas rankraščių katalogas yra nurašomas Vilniaus muziejui, kad iš jo būtų galima atrinkti ir perrašyti tuos, kurie ypač sudomins komisiją, o kai kurie, atrinkti paties Kirkoro, jau ir dabar perrašinėjami muziejui. Neapsiribodamas darbu bibliotekoje, Kirkoras stengėsi artimiau susipažinti su mitologinę reikšmę

turinčiais daiktais ir įvairiomis senienomis, saugomomis Ermitaže, Rumiancevo muziejuje, Imperatoriškojoje archeologijos draugijoje, puikiame grafo A. S. Uvarovo senienų rinkinyje bei vieno iš uoliausių ir kilniausių mūsų laikų archeologijos darbuotojų – P. Saveljevo – rinkinyje. Dauguma daiktų atkreipė ypatingą jo dėmesį dėl savo panašumo į saugomus Vilniaus muziejuje ar paties Kirkoro iškastus įvairiose Lietuvos vietose. Jis papasakojo apie Perūno stabą, rastą Čekijoje, netoli Prahos, kurį grafo Uvarovo muziejui dovanojo garsusis Hanka. Jis labai panašus į mūsų Perkūną, dovanotą J. Kraševskio, skiriasi tik tuo, kad Uvarovo rinkiniuose saugomas Perūnas – su plaukais ir stovintis, nors ir jo kojos šiek tiek sulenktos per kelius. Kirkoras pas Saveljevą matė svarstyklės, šio rastas pilkapyje, vienoje iš vidaus gubernijų, lygiai tokias pat, kokias jis pats pirmą kartą iškasė praėjusiais metais Lietuvoje, Barysavo pavietae. Beje, savo lyginamąsias išvadas ir pastabas dėl dalies archeologinių dalykų ir jų ryšius su lietuviškąja archeologija Kirkoras pažadėjo pateikti žymiai išsamesnėje ataskaitoje. Pabaigoje, pažymėjęs vertingą Peterburgo archeologų mokslinę veiklą, ypač akademikų Kuniko ir Korkunovo, grafo Uvarovo, P. Saveljevo, Polenovo ir kitų darbus bei jų kilnų palankumą mūsų siekiams ir pažangai, Kirkoras aptarė jo iš Sankt Peterburgo atvežtas dovanas. Tai visi Imperatoriškosios archeologijos draugijos leidiniai – 20 tomų; grafo Uvarovo prabangus leidinys apie Pietų Rusijos ir Juodosios jūros pakrančių senienas; akademikų Kuniko ir Korkunovo sudarytas dokumentų rinkinys, nušviečiantis Polocko kunigaikščių ir Hanzos miestų santykius – svarbus mūsų istorijai darbas, paaiškinantis mums tokius faktus ir vardus, apie kuriuos iki šiol nebuvo minima Polocko kunigaikštystės, ilgą laiką pavaldžios Lietuvai, istorijoje; taip pat Kuniko dovanoti kai kurie metropolito Sestrencevičiaus dokumentai; Imperatoriškųjų teatrų kapelmeisterio – įvairūs reti autografai (Jano Huso, Jano Žyžkos, Hankos, Lvovo, Žukovskio); Jo Eminencijos vyskupo Vincento Lipskio dovana – 1773 m. medalis, kuriame pavaizduota Počajevo Dievo Motina ir Polocko miesto vaizdas; knygų prekeivių Korabliovo ir Siriakovo apie 100 įvairių kūrinių. Taip pat buvo pristatytas nežinomas stabas, atsiųstas dvarininkės Sidalijos Svidos, rastas jos Bogdanovo dvare, netoli Vileikos.

Po to tikrasis narys M. Gusevas perskaitė labai įdomų savo straipsnį apie iš Kijevo universiteto atsiųstus du runų kalendorius, iš kurių vienas ant lentelių, o kitas – lazdoje, anksčiau buvusius Vilniaus universiteto bibliotekoje. Visų pirma, šiame straipsnyje Gusevas įrodinėja abiejų kalendorių sudarymo tapatumą ir tai, kad jie visiškai skirtingi nei senasis lietuvių kalendoriaus egzempliorius, apie kurį jis aiškino kitame plačiame straipsnyje, skaitytame viename iš praė-

jusių posėdžių. Po to, nurodęs abiejų kalendorių runų panašumą į venedų runų abėcėlę, jis daro išvadą, kad analizuojami kalendoriai yra grynai slaviškos kilmės ir yra pereinamosios epochos nuo nemokšiško ir išsilavinimo, galbūt nuo pagonybės į krikščionybę.

Galiausiai buvo apsvaistytos „Archeografijos aktų“ I-ojo tomo spausdinimo lėšos, pasiskirstyta „Užrašų“ II-ojo tomo leidimui darbais, garsiam mūsų mokslininkui, tikrajam nariui Mikalojui Malinovskui, ką tik grįžusiam į Vilnių po ilgo nebuvimo, pavesta peržiūrėti jau sudarytus katalogus.

Pabaigoje Archeologijos komisija, pripažindama būtinybę turėti tinkamus tarpininkus bendraujant su visomis mokslo draugijomis slavų žemėse ir už ypatingus nuopelnus pagerbdama tyrinėjančius slavų senienas, vienbalsiai išrinko tikraisiais nariais: žinomus čekų mokslininkus Pavlą Šafariką ir Vincentą Hančą Prahėje, Imperatoriškosios mokslų akademijos akademikus M. Korkunovą ir A. Kuniką Peterburge bei daugelio mokslo draugijų narį, valstybės patarėją A. Skalkovskį Odesoje. Šiame posėdyje tikruoju nariu vienbalsiai išrinktas inžinierius, generolas majoras M. Jevreinovas, labai nusipelnęs mūsų muziejui.

1857 M. BIRŽELIO 24 D.

SEPTINTASIS YPATINGASIS POSĖDIS

Birželio 24 d., dalyvaujant Jo Aukščiausiajai Prakilnybei ponui generalgubernatoriui Nazimovui, vyko šių metų septintasis ypatingasis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis pirmininkaujant draugijos vicepirmininkui Mykolui Balinskiui. Nariai, vedami pirmininkaujančio, išvyko pasveikinti Nerimi pro mūsų miestą plaukiančio tikrojo komisijos nario grafo Konstantino Tiškevičiaus, kuris ėmėsi šio plaukimo, ketindamas moksliskai ištyrinėti upę ir jos krantus nuo pat ištakų iki įtekėjimo į Nemuną ties Kaunu. Trumpai atidarus posėdį, pirmininkaujantis atkreipė narių dėmesį į pirmą tokio pobūdžio šiame krašte mokslinę grafo Konstantino Tiškevičiaus kelionę, jis, vedinas kilnios ir tikros meilės mokslui bei visuotiniam labui, patirdamas dideles išlaidas, renka neišsemiamą medžiagą šio krašto tyrinėjimams. Garbusis vicepirmininkas pakvietė nenuilstantį keliautoją, kad šis nors tokio trumpalaikio plaukimo pro miestą metu neatsisakytų patenkinti narių smalsumo ir prabėgomis apžvelgtų, kokie jo jau atlikti darbai davė rezultatų.

Po šio vicepirmininko sveikinimo žodžio, dalyvaujantys nariai ėmėsi apžiūrėti iš portfelio ištrauktus išsamius kelionės protokolus, upės ir jos pakrančių, nepažįstamų nuo pat ištakų iki Kamienos kaimo, nuo kurio ji tampa tinkama laivybai, žemėlapius, sraunių vietų ir kliūčių topografines nuotraukas,

atliktas kelių šimtų varstų plote su tiksliausiu aiškumu, taip pat albumą su Neris pakrantės apylinkių vaizdais, kurie savo žavesiu gali rungtis su žymiaisiais Reino ar kitų užsienio upių pakrančių vaizdais. Taip pat skaitė liaudies dainas, kurių ženklus kiekis garbiojo keliauninko su dideliu vargu surinktas mokslinės kelionės metu. Po to nariai peržiūrėjo įdomius rankraščius, muziejaus bibliotekai padovanotus Gardino mokesčių rūmų tarnautojo Stanislovo Sangino, iš jų ypatingo dėmesio sulaukė: 1) 1558 metų Briansko ir Saransko seniūnijų valstybinių dvarų skaičius ir inventoriai; 2) Žygimanto I laikų sienų ribų tarp Gardino, Bielsko seniūnijų ir Goniondo seniūnijos nustatymo registras; 3) autentiškas Lietuvos sienų nuo Lenkijos valdų nustatymas, atliktas Vasilijaus Tiškevičiaus ir Vaitiekaus Lenartovičiaus 1546 metais Žygimanto Augusto pavedimu; 4) 1540 metų autentiška Žygimanto Senojo privilegija, patvirtinanti Kauno miestui anksčiau suteiktas lengvatas ir Magdeburgo teisę.

Pabaigoje vicepirmininkas visų dalyvaujančių ir nesančių narių vardu išreiškė didžiulę padėką tikrajam nariui grafiui Konstantinui Tiškevičiui už darbus ir rūpesčius, prisiimtus tokiu kilniu tikslu, ir atsiveikino su juo, linkėdamas viso ko geriausio užbaigiant tokį naudingą sumanymą, kurį su dėkingumu minės amžininkai ir ateities kartos. Dėkojame tau, garbūsiai grafe, kad pirmutiniam kilo tokio kilnaus sumanymo mintis! Dėkojame už pamokomą pavyzdį, duotą tavo broliams didikams, kaip naudingai ir garbingai reikia naudotis jiems Dievo duotais turtais! Pagarba ir padėka jums už tai, kad savo kuklaus, bet naudingo gyvenimo puikiu tikslu pasirinkote gimtosios žemės mokslinį pažinimą ir ištyrimą!

Manome, čia nebus per daug pasakyta, kad garbūsiai mūsų keliauninkas grafas Konstantinas Tiškevičius, plaukdamas pro Vilnių, birželio 22 dieną buvo sutiktas ant Neris kranto, prie Barbaros Radvilaitės rūmų griuvėsių, gausaus Archeologijos komisijos narių ir pažįstamų būrio. Prabuves keletą dienų Vilniuje, jis išplaukė į tolesnę kelionę šio mėnesio 25 dieną, iš kanauninko Žano Menujė kuklaus būsto, išlydėtas Jonapolio vyskupo ir Tiraspolio sufragano Lipskio palaiminimu, o komisijos narių palydėtas plaukiant kartu jo laivu iki Vyskupų Panerių, kairiajame Neris upės krante buvusio kapitulos dvaro.

1857 M. RUGPJŪČIO 11 D., RUGSĖJO 11 D.
IR SPALIO 11 D. POSĖDŽIAI

Šių metų rugpjūčio, rugsėjo ir spalio 11 dienomis vyko eiliniai Vilniaus archeologijos komisijos posėdžiai. Pirmasis – pirmininkaujant prelatui Mamer-tui Herburtui, antrasis – vicepirmininkui M. Balinskiui, o paskutinis – pačiam pirmininkui grafiui E. Tiškevičiui.

Pirmame iš šių posėdžių tikrasis narys A. H. Kirkoras pateikė „Komisijos užrašų“ II-ojo tomo programą, numatoma, kad jame bus patalpinta: 1) posėdžių nuo 1856 m. birželio 11 d. pristatymas su visais juose skaitytais pranešimais; 2) ir 3) du tikrojo nario M. Gusevo straipsniai apie senovės kalendorius: lietuvių ir runų; 4) nario bendradarbio L. Kondratovičiaus – archeologijos Lietuvoje ir Lenkijoje istorinė apybraiža; 5) naujausių archeologinių tyrinėjimų ir žymiausių mokslo draugijų veiklos slavų žemėse apžvalga; 6) įvairios archeologijos naujienos; 7) tikrojo nario Teodoro Narbuto – apie stabus, saugomos muziejuje. Taip pat katalogai: archeologijos kolekcijos, sudarytas A. H. Kirkoro, portretų ir biustų – L. Kondratovičiaus, atmintinų daiktų – pirmininko grafo E. Tiškevičiaus kartu su tikroju nariu P. Kukolniku. Ši programa draugijos patvirtinta.

Po to, to paties Kirkoro teikimu, Archeologijos komisija, suvokdama, kad tik visų slavų draugijų artimiausi tarpusavio santykiai gali atnešti tikros naudos, tik nuolat sekant archeologijos laimėjimus visose slavų žemėse galima sulaukti naudingų rezultatų, nutarė informuoti savo narius: akademikus Kuniką ir Korkunovą, taip pat p. Saveljevą ir p. Ivanovskį Sankt Peterburge, Hanką Prahėje, kunigaikštį Obolenskį Maskvoje, Lepkovskį Krokovoje ir Skalkovskį Odesoje ir prašyti jų atsiųsti žinių apie naujausius tenykščius archeologinius tyrinėjimus bei žymesnius archeografijos, istorijos, bibliografijos darbus, kad juos būtų galima paskelbti „Užrašų“ antrame tome. Laikui bėgant tai taptų patikimu šių mokslo šakų veiklos visose slavų žemėse atspindžiu. Šiame posėdyje tikrasis narys Kirkoras informavo, kad viskam, kas iki šiol yra sukaupta muziejuje, jis pradėjo pildyti inventoriaus knygą, į kurią ir ateityje bus įrašomos gaunamos dovanos ir kiti įsigijimai. Į ją Kirkoras įtraukė vardinį visos archeologijos kolekcijos aprašą. Nutarta: į inventoriaus knygą įtraukti ir kitų kolekcijų aprašus. Pabaigoje, pasiūlius tikrajam nariui J. Kraševskiui ir moksliniam sekretoriui Krupovičiui, garbės nariais išrinkti Varšuvos departamento valstybinio senato narys Pranciškus Skibickis ir grafas Mykolas Soltanas.

Rugsėjo 11 d. posėdyje mokslinis sekretorius perskaitė nedalyvaujančio komisijos pirmininko grafo E. Tiškevičiaus pasiūlymą. Pranešdamas apie mūsų draugiją pirmąkart nuo įkūrimo ištikusią liūdną komisijos nario, medicinos daktaro Julijono Mošinskio netektį, atiduodant pagarbą velioniui nariui tiek šį kartą, tiek ir ateityje, prašo priimti taisykles, kad: 1) gedulingas pamaldas už mirusiojo sielą laikytų kuris nors iš komisijos narių dvasininkų Šv. Jono bažnyčios Dievo Kūno koplyčioje dalyvaujant visiems draugijos nariams; 2) viename iš paskesnių posėdžių būtų skaitoma biografinė mirusiojo gyvenimo bei

jo nuopelnų muziejui ir komisijai apybraiža; 3) ypatingus nuopelnus draugijai parodžiusių mirusiųjų narių portretus pakabinti muziejaus salėje, esant galimybei toje vietoje, kur yra jų dovanos muziejui. Tokius pirmininko siūlymus komisija priėmė vienbalsiai, tai nutarta įrašyti į protokolą.

Spalio 11 d. posėdyje gausiai susirinkę komisijos nariai pasveikino savo pirmininką grafą Eustachijų Tiškevičių, pirmininkavusį pirmąkart po sugrižimo iš užsienio. Pirmininkas atidarė posėdį tokiais žodžiais:

„Gerbiami ponai! Sveikinu Jus po pusmečio nebuvimo. Aš negaliu neišreikšti Jums savo nuoširdaus dėkingumo už įdėtą triušą ir nuolatinės pastangas mūsų muziejaus ir komisijos pažangai.

Aš jaučiuosi labai laimingas, kad tarp dovanų, ženkliai praturtinusių mūsų senovės saugyklą, galiu užsiminti apie neužmirštamą ir taip džiaugsmingą mums dėmesį Maloningiausiojo Jo Imperatoriškosios Didenybės, teikusio įsakyti Imperatoriškiesiems Rūmams atsiųsti mums nuostabų Rusijos valstybės senienų leidinį, kuriuo iš tiesų gali didžiuotis Rusija, bei puikius chromolitografuotus leidinius: Bosforo Kimerijos senienų ir Kerčės senienų aprašymus. Tebūnie ši Monarcho dovana iškilmingas įkvepiančios Valdovo malonės įtvirtinimas ir tesuteikia mums naujų jėgų mūsų kelyje, darbu ir pasiaukojamu tinkamu būdu įgyvendinant mūsų paskirtį.

Ypač svarbus mums yra, Vyresnybės paliepimu, viršutinės (trečios) salės su mineralogijos kabinetu ir buvusio Vilniaus universiteto zoologijos ir ornitologijos kolekcijų likučių perdavimas komisijos žinion. Aš džiaugiuosi kartu su Jumis šiuo pagausėjimu, kuris išplečia mūsų veiksmų ratą, kviečia mus naujai naudingai veiklai, galop tarnauja kaip šios įstaigos reikalingumo garantas vien todėl, kad mūsų darbų didėjimas ir savanoriškai prisiimti įsipareigojimai neapsunkina, bet daro mus laimingus.

Praejusi vasara nepraturtino mūsų naujais archeologiniais tyrinėjimais, tačiau buvome apdovanoti daugybe retų ir brangių dovanų iš privačių asmenų.

Pagaliau su dideliu liūdesiu aš privalau priminti mus ištikusią skaudžią netektį, mirus mūsų nariui dr. J. Mošinskiui. Jo mirtis sukrėtė ne tik mus, bet ir visus gyventojus mūsų krašte, kuriam jis paskyrė visą savo gyvenimą.

Leiskite, gerbiami ponai, paprašyti Jūsų pereiti prie eilinių darbų.“

Po to moksliniam sekretoriui perskaičius praėjusio posėdžio protokolą bei per praėjusį mėnesį gautų dovanų sąrašą, tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė velionio nario dr. J. Mošinskio biografinę apybraižą. Jo portretas, komisijos užsakymu puikiai nutapytas dailininko Strauso, tą pačią dieną buvo pakabintas posėdžių salėje.

Komisijos pirmininko pasiūlymu nutarta visus muziejaus bibliotekoje esančius medicininio turinio kūrinių dubletus padovanoti Varšuvoje naujai įkurtai Medicinos chirurgijos akademijai.

Pabaigoje pirmininko pasiūlyti ir vieningai išrinkti tikraisiais nariais: Vilniaus švietimo apygardos globėjo padėjėjas kunigaikštis Aleksandras Širinskis-Šachmatovas, Krokuvos Jogailos universiteto rektorius dr. Juzefas Majeris, nusipelnęs Krokuvos senienų ieškotojas Ambroziejus Grabovskis, krovuviečiai Vikentijus Polis, Juzefas Kremeris ir Karolis Kremeris, Prahoje (Bohemija) gyvenantys profesorius Karolis Vladislovas Zapa ir Liudvikas Rittersbergas. Garbės nariais išrinkti: Krokuvos mokslo draugijos pirmininkas grafas Pranciškus Venžikas ir kunigaikštis Romanas Sanguška.

Iš dovanų, kurių sąrašai buvo skaitomi visuose buvusiuose trijuose posėdžiuose, be anksčiau minėtos Maloningiausiojo dovanos, ypač išsiskiria paties pirmininko dovanos, jo atvežtos iš paskutinės kelionės į užsienį, taip pat Imperatoriškosios viešosios bibliotekos, praturtinusios mūsų muziejaus biblioteką 1000 tomų įvairių knygų ir brošiūrų. O pono pirmininko atvežta: 105 tomai įvairių kūrinių, kurių didžioji dalis čekų kalba, išskirtinai iš mums giminingų čekų istorijos ir senienų. Šioms senienoms priklauso slavų dievybių atliejos iš originalų, saugomų Prahos muziejuje. Taip pat karalienės Jadvygos antspaudų atspaudai, žymaus menininko Vito Stvošo skulptūros, įvairiaspalvis stiklas iš senųjų šventyklų Krokuvoje ir Niurnberge, drabužio skiautė iš žymiojo Petro Skargos kapavietės, Vincento Polio poema *Wit Stwosz*, jo paties ranka rašyta ir padovanota, kelios retų Krokuvos vaizdų litografijos, kurias padovanojo tikrasis narys Juzefas Lepkovskis. Laukiama ir tikslios slavų dievo Sviatovito statulos, rastos Zbručės upėje, o dabar esančios Krokuvos muziejuje, kopijos. Tikrasis narys A. H. Kirkoras perdavė labai aiškiai ir tiksliai jo prašymu jauno mokslininko Kalinovskio perrašytą Imperatoriškosios viešosios bibliotekos rankraščių katalogą, tikslią Liublino seimo akto kopiją ir didelio rankraščio – Lietuvos ir Lenkijos sienų aprašymo valdant Žygimantui Augustui – kopiją. Iš p. Emilio Umiastovskio gautas 1331 m. Polocko kunigaikščio Vaelovo červoncas. Iš nario bendradarbio kunigo Malyševičiaus gauta keletas labai retų unikumų, pavyzdžiui, *Kazanie X. Piekarskiego na pogrzebie Jana Lewona z Upity*, išleistas Vilniuje pas Mamoničius 1615 m., *Speculum Saxonicum*, išleista Ščerbičiaus Poznanėje 1610 m. Iš grafo Mykolo Soltano – dvi bibliografinės retenybės: Paprockio *Herby rycerstwa Polskiego* ir Jeronimo Spičinskio *O ziolach* antras leidimas. Iš nario bendradarbio A. Ivanovskio – keletas bibliografinių retenybių.

1857 M. LAPKRIČIO 11 D. IR GRUODŽIO 11 D. POSĖDŽIAI

Lapkričio 11 d. ir gruodžio 11 d. vyko mėnesio eiliniai Vilniaus archeologijos komisijos posėdžiai pirmininkaujant komisijos pirmininkui grafiui E. Tiškevičiui.

Lapkričio 11 d. pirmininkas atidarė posėdį kreipdamasis į pirmą kartą po išrinkimo posėdyje dalyvaujantį Vilniaus švietimo apygardos globėjo padėjėją, tikrąjį narį kunigaikštį A. Širinskį-Šachmatovą.

„Sveikiname Jūsų Šviesybe pirmą kartą apsilankius šioje maloningai mūsų karštai mylimo Monarcho neseniai įkurtoje mokslo prieglaudoje, globajamoje šaunaus mūsų krašto Viršininko ir pono Vilniaus švietimo apygardos globėjo. Sustiprėjusiomis jėgomis mūsų draugija naudingai pluša plačioje mūsų krašto praeities atskleidimo ir išaiškinimo dirvoje. Dėkojame Jums už suteiktą garbę priimant mūsų draugijos nario vardą. Mes neabejotinai įsitikinę, kad Jūsų asmenyje rasime visišką prielankumą ir galimais atvejais pagalbą. Būdamas slavas, Jūs įvertinsite mūsų siekius, tokius artimus kiekvieno slavo širdžiai. Gerbiami ponai, pradėsime šį posėdį perskaitydami spalio 11 d. protokolą bei praėjusio mėnesio dovanų ir įsigijimų sąrašą. Pirmiausia minėtina natūralaus dydžio slavų dievybės Sviatovito kopija. Originalas rastas Podolės gubernijoje Zbručės upėje ir yra Krokuvoje, tenykštės Imperatoriškosios karališkosios mokslo draugijos muziejuje, iki šiol tik dvi jo kopijos – Vienoje ir Berlyne – puošė muziejus. Mus pasiekusi kopija, mano užsakyta Krokuvoje, pateikus kopijos tikrumą patvirtinantį liudijimą ir sutikus Mokslo draugijai. Taigi mūsų muziejus yra trečias, kuris įsigijo šią nuostabią retenybę, įdomią ir daugiareikšmę visiems slavams. Šios dievybės originalas atliktas iš smiltainio, o savo dydžiu ji pranoksta visas iki šiol žinomas mūsų mitologijos dievybes. Kitas svarbus įsigijimas – Jano Kochanovskio biustas, mūsų nario Karolio Kremerio padaryta šio žymaus XVI amžiaus rašytojo, vadinamo Lenkijos poetų kunigaikščiu, antkapinio paminklo biusto kopija.

Mūsų nario A. H. Kirkoro pateikiamos rankraščių, saugomų Imperatoriškojoje viešojoje bibliotekoje, kopijos turtina šį skyrių mūsų bibliotekoje. Aš paprašysiu pono Kirkoro papasakoti mums apie šių rankraščių svarbą ir apie tolesnius jo planus iš šios garsios knygų saugyklos įsigyti dar reikšmingesnių memuarų mūsų krašto istorijai. Su džiaugsmu matydamas nuolatinį mūsų muziejaus gausėjimą, negaliu ir šį kartą iš visos širdies nepadėkoti, Jums, garbūs nariai, už jūsų nuolatinės pastangos mūsų draugijos pažangos labui, ir toliau siejant jos likimą su Jūsų rūpesčiu ir meile mokslui.“

Vėliau buvo perskaitytas praeito posėdžio protokolas ir praėjusį mėnesį gauti raštai. Paminėsime keletą svarbesnių. 1) Tikrojo nario Juzefo Lepkovskio raštas apie Imperatoriškosios karališkosios mokslo draugijos veiklą Krokuvoje. 2) Garbės nario Adolfo Kobylinskio laiškas, su kuriuo muziejui dovanojami etmono Masalskio, kunigo Hugo Kolontajaus, generolo Zajončko, maršalo Davu bei generolų Morando ir Fišerio jų pačių ranka rašytus laiškus. Taip pat bibliografinė retenybė – eilėmis rašyta Biblija, išleista Nesvyžiaus jėzuitų, ir 22 senoviškos monetos. 3) Tikrojo nario Pavlo Šafariko laiškas čekų kalba, kuriame žymusis mokslininkas dėkoja draugijai išrinkus jį nariu ir išreiškia pasiryžimą būti jai naudingas. 4) Kijevo laikinosios senųjų aktų nagrinėjimo komisijos pirmininko atsiliepiamas, su kuriuo jis persiunčia šios Komisijos leidinius ir mainais prašo atsiųsti Vilniaus archeologijos komisijos leidinių.

Po to tikrasis narys A. H. Kirkoras, dovandamas muziejui du rankraščius⁵, perrašytus iš originalų, saugomų Imperatoriškojoje viešojoje bibliotekoje, perskaitė jų kritinę bibliografinę apžvalgą. Pasidalijo tolimesnių rankraščių kopijų įsigijimo iš Imperatoriškosios viešosios bibliotekos ketinimais. Be to Kirkoras pridūrė, kad Jo Aukščiausioji Prakilnybė bibliotekos direktorius baronas M. Korfas jo prašymu maloningai nurodė leisti mūsų draugijai perrašyti ir gauti visus reikalingus šios turtingos knygų saugyklos lenkiškus ir lotyniškus rankraščius.

Posėdžio pabaigoje vienbalsiai išrinkti: tikrojo nario Malinovskio pasiūlymu garbės nariu – grafas Titas Dzialinskis, gyvenantis Poznanės kunigaikštystėje, bei pirmininko ir tikrojo nario Kirkoro pasiūlymu nariu bendradarbiu – Maskvos universiteto teisės mokslų kandidatas V. Veselovskis.

Gruodžio 11 d. posėdį pirmininkas grafas E. Tiškevičius atidarė tokiais žodžiais: „Gerbiami ponai! Per dvejus mūsų komisijos egzistavimo metus jos veiklos ratas, pradžioje apėmęs vien tik senienas, žymiai išsiplėtė privačių asmenų dovanojimų dėka ir tarpininkaujant Švietimo apygardos vadovybei, praturtėjo gamtos mokslų objektų, ypač iš zoologijos ir mineralogijos srities.

Nuolat siekdama suteikti naudos šiam kraštui, tyrinėdama ne tik senienas, bet ir gamtos mokslus, pritaikyti naujus esminius atradimus praktikoje, mūsų mokslo draugija atkreipė ypatingą dėmesį į geognoziją. Dėl to prašiau kai kurių mūsų narių, gyvenančių įvairiose mūsų krašto vietose, informuoti komisiją apie visus pastebėtus šios srities reiškinius. Tai suteikė netikėtų rezultatų,

⁵ Diariusz Campaniej 1686 r. ir Extract z metryki Wielkiej Koronněj spisanía granic między Koroną i Wielkim X. Litewskim za Zygmunta Augusta.

kurie galbūt pasirodys labai naudingi šiam kraštui. Žymus mūsų narys Teodoras Narbutas informavo komisiją, kad Lydos pavieta, Nočios parapijoje, Starženiškių dvare, esančiame tarp Nočios ir Varėnos ir priklausančiame medicinos daktarui Juozapui Jundzilui, 1856 m. kasant šulinį, dideliame gylyje aptiktas panašios į durpes medžiagos klotas. Čia buvo ir savotiškas nemažas, p. Narbuto nuomone, suakmenėjusių žuvų sluoksnis. Tuo pačiu garbusis mūsų istorikas persiunčia mums dalį šios medžiagos bei vieną iš suakmenėjusių žuvelių, pridėdamas, jog ši medžiaga buvo išdžiovinta, ja pakurta krosnis, todėl mano, kad ji būtų tinkama naudoti kurui, ypač tiesiant netoli šios vietos einantį geležinkelį. Gauta medžiaga buvo perduota mūsų nariui Tamulevičiui ir vaistininkui Kuševičiui cheminiams bandymams, jų pranešimus šiuo klausimu mes aptarsime.

Ką nors išsamiau išaiškinti vietoje nepavyko, tačiau esamomis aplinkybėmis šis faktas man atrodo labai svarbus, ir mums neužtenka tenkintis vien tik cheminiu išskaidymu, kuris nors ir nepatvirtina, kad tai degi medžiaga, tačiau tolesni tyrimai vietoje gal labiau paaiškintų, kokios naudos galėtų atnešti šis atradimas. Todėl manau, kad komisijai būtina apie tai pranešti ponams generalgubernatoriui ir apygardos globėjui, pridėdant minėtos medžiagos pavyzdžius ir prašant jų paramos artimiausiu metu tiksliai ištirti nurodytą vietovę.“

Po to narys bendradarbis Tamulevičius perskaitė savo ir vaistininko Kuševičiaus šios medžiagos tyrimo rezultatus. Jie, beveik identiški, leidžia teigti, kad duotoji medžiaga: 1) nėra akmens anglis, o kažkokia tarpinė medžiaga tarp jos ir lignito; 2) gali būti naudojama kaip pusėtinis kokybės kuras ir 3) iš jos galima išgauti lengvai išsiskiriančias ir geros kokybės dujas.

Paskui tikrasis narys Kirkoras informavo komisiją:

„1856 m. ataskaitoje apie mano archeologinius tyrinėjimus Vilniaus ir Kauno gubernijose aš turėjau garbės pateikti draugijai aprašymą nuostabaus, niekieno iki šiol netyrinėto ir neaprašyto piliakalnio Rečkų miestelyje, Vileikos pavieta, slavų krivičių žemėje. Tai retas ir vienintelis tokios rūšies senovės įtvirtinto miestelio paminklas. Šį kalną supa gilus griovys, turintis du pylimus, aplink grįstus dideliais akmenimis. Viršuje sampila iš supilto juodžemio ir nesuprantamai įrengto skliauto, einančio gilyn į kalną nuo antrojo pylimo, kurį sudaro įvairių formų ir dydžių kolonos. Skliautas siekia apie penkis sieksnius gylio, po kalnu išvalytas. Vieną iš kolonų aš atgabėčiau kaip pavyzdį į Vilniaus muziejų. Šios svarbios vietovės detalesnių tyrimų aš tuomet negalėjau atlikti, juolab kad tam būtina atitinkamai išmanyti karo meną. Dabar pasitaikė proga strateginiu požiūriu moksliskiau ištirti šią vietovę. Vilniuje esantis generalinio štabo generolas leitenantas Koreva

tarnybos reikalais vyko į Vileikos pavietą. Aš pasinaudojau proga ir paprašiau jo ištyrinėti šią vietovę, tai jis ir atliko su ypatingu aiškumu bei visiškai reikalo išmanymu. Mano spėjimai visiškai pasiteisino – tai neabejotinai krivičių tvirtovė, egzistavusi iki parako išradimo. Dabar mes turime planą ir kiek įmanoma apytikriai nustatytą jos reikšmę fortifikaciniu požiūriu.“

Po to Kirkoras pateikė p. Korevos sudarytą vietovės planą ir jo laišką Kirkorui:

„Vykdymas Jūsų prašymą, aš aplankiau Rečkų miestelį esantį Polocko vieškelyje, 15 varstų nuo Vileikos miesto. Jūsų nurodytos vietovės planą perduodu su šiuo laišku. Iš viso to, ką mačiau vietoje, kariniu požiūriu galiu informuoti:

1) Eilės aukštumų, esančių į dešinę nuo pašto kelio, šalia Rečkų miestelio, viršūnės sudaro įgaubtą kreivę, nukreiptą į pietryčius. Šių viršūnių sujungimas natūraliai sudaro gynybinę poziciją, flanguose sustiprintą žemės įtvirtinimais, kurių liekanos gan gerai išlikusios iki šiol. 2) Dešinysis ir tarpinis įtvirtinimai, plane pažymėti raidėmis A ir C, yra dviejų aukštų, o aukštutinis ir žemutinis pylimai atskirti grioviu, kuris šiuo metu, ko gero, beveik iki pusės užpiltas žemėmis. Dešiniojo įtvirtinimo aukštutinis pylimas yra iki 27 žingsnių aukščio, žemutinis – apie 16. Kairiojo įtvirtinimo sankasa yra žymiai mažesnė. Šiuo metu ir dešinioji, ir kairioji yra apaugusios mišku. 3) Tarpiniame aukštyje (B), sprendžiant pagal vietovę ir santykinę ją supančių aukštumų padėtį, taip pat turėjo būti žemės pylimai. Kadangi ši aukštuma yra nuolaidesnė, šiuo metu, išskyrus pačią viršūnę, apaugusią mišku, ji paversta ariama žeme, tad suprantama, kad pylimų likučiai buvo sulyginti su žeme, dabar tarnaujančia išmaitinti žemdirbį, arklų ardantį amžiams paliktą protėvių atminimą. 4) Apskritai visų aukštumų, sudarančių aprašomą poziciją, vaizdas verčia manyti, kad jie buvo naudoti gynybai. 5) Dešinioji pagrindinė aukštuma, ko gero, buvo šios pozicijos redutas (*reduit*), o Jūsų po pylimu atrastas slaptas tunelis rodo, kad pačioje viršūnėje buvo statinys, tinkamas gynybai ir gyvenimui. Ankstesniais laikais įtvirtinimo stiprumą lėmė aukštis, todėl ir redutui parinkta vieta turėjo būti aukščiau nei visų ją supančių aukštumų. Tuo tikslu dirbtinai supilant padidinamas kalno aukštis, o kadangi sampilas turėjo išlaikyti statinį, buvo būtinas tvirtas pamatas. Pastarojo pėdsakai išlikę iki šiol ir aiškiai matyti Jūsų iškastose angose. Eilė vertikalčiai pastatytų kalkinio pobūdžio stulpų, padengtų aršino storio molio sluoksniu, dabar sudaro ištisinę, tvirtą kaip plyta masę, tai ir sudaro minėtą pamatą, ant kurio supilta žemė, daugiausia juodžemis. 6) Šiame fundamen-

te buvo padarytas slaptas įėjimas, tarnavęs susisiekimui tarp aukštutinio ir žemutinio pylimų. Mano spėjimas remiasi tuo, kad senovės įtvirtintose pilyse ir net tvirtovėse pati silpniausia dalis buvo vartai, todėl esant apgulčiai juos stengdavosi kiek galima daugiau sustiprinti, iš vidaus užversdavo akmenimis, rąstais ir pan. Taigi žinios iš išorės turėjo būti perduodamos per slaptą tunelį. Mūsų analizuojamame įtvirtinime slaptas tunelis buvo naudojamas ir greitesniam ryšiui tarp žmonių, ginančių žemutinį pylimą, su esančiais aukštutinio pylimo pastatuose. Mūšiu vadovaujantis vadas per slaptą išėjimą visada galėjo laiku iš viršaus į mūšį išsiųsti pastiprinimą, kuris netikėtai ir nepastebimas priešo galėjo atvykti į pagalbą savo draugams. Esant nesėkmingai žemutinio pylimo gynybai, besiginantieji galėjo slapta pasitraukti į aukštutinę įtvirtinimo dalį, taip atimdami puolančiųjų galimybę persekiojant atsitraukiančius iš karto pulti aukštutinį pylimą. Ši aplinkybė vertė atakuojančiuosius iš naujo šturmuoti aukštutinę įtvirtinimo dalį, kur juos pasitikdavo jau naujos besiginančiųjų jėgos. 7) Kairiojo įtvirtinimo viršutiniame pylime šiuo metu yra anga, kuri, ko gero, irgi tarnavo žemutinio aukšto susisiekimui su aukštutiniu, tačiau sunku tai tvirtai pasakyti. Susisiekiami turėjo būti, kadangi per pylimą įeiti ar išeiti buvo nepatogu. Tam galėjo būti įrengtas kitas slaptas tunelis, kuris, nukasus užpiltas žemes, gal ir būtų atidengtas.

Žinant, kad ši Vileikos pavieta dalis buvo pasienyje su kitomis, daugiau ar mažiau priešiškomis slavų gentimis, o senasis Polocko kelias, tikriausiai vienintelė to meto komunikacinė linija, ėjo greta Rečkų miestelio, aptartos pozicijos pasirinkimas buvo tinkamas ir strateginiu požiūriu, žyminčiu punktus, galinčius įtakoti karo veiksmus. Taktiniu požiūriu ši pozicija turi neabejotinos naudos, būtent: a) dominuoja aplink esančioje vietovėje ir b) jos flangus pridengia iš vienos pusės didžiulis miškas, iš kitos – ežeras ir per miestelį tekančios pelkėtos upelis. Visa tai sudaro sąlygas besiginantiems sutelkti dėmesį į silpnesnes pozicijas. Apsiginti nuo slaptų ir netikėtų priešų užpuolimų iš pelkės pusės pastatyti sutankinti įtvirtinimai, turintys dviejų aukštų gynybą.

Fortifikaciniu požiūriu čia matome dirbtinį vietovės pritaikymą. Čia inžinierinis menas atsiskleidžia savo paprastumu, o mokslo žinių stygius pakeičiamas sveiku protu, gebančiu įvertinti pačios gamtos teikiamą naudą. Priešais tarpinį aukštį natūraliai susiformavusi galima kryžminės gynybos vieta, susidedanti iš dviejų pakopų įtvirtinimų. Įklonis tarp dešiniojo, kairiojo ir tarpinio aukštųjų gali būti apšaudomas iš abiejų įtvirtinimų žemutiniu-

se pylimuose. Iškilę sampilai sudaro galimybę apžvelgti aplinkinę vietovę iš aukščiau. Tarp aukštutinio ir žemutinio pylimų įrengti grioviai suteikia galimybių ilgiau sulaikyti priešą aukštutinio sampilo papėdėje ir kovoti su juo akmenimis, rąstais ir kitomis tais laikais gynybai naudojamomis priemonėmis.

Pabaigoje jums pasakysiu, kad nors ši pozicija ir neišsaugojo matomų kažkada buvusios jos reikšmės pėdsakų, tačiau pati vietovė liudija, jog čia buvo tinkama vieta gynybiniais veiksmais.

Labai gerai suprantu, kaip sunku be patikimas nuorodas teikiamų duomenų ieškoti šviesos tamsoje, kai atrodo pati teisingiausia loginė išvada išties gali pasirodyti netiksli, todėl ir mano paaiškinimai negali būti laikomi neklystamais. Aš galiu tik garantuoti, kad mano matytos sankasos, be jokios abejonės, yra pasirinktos pozicijos įtvirtinimai. Su pagarba.“

Perskaičius p. Korevos laišką, tikrasis narys M. Gusevas, netrukus išvykiantis į dvejų metų mokslinę kelionę užsienyje, išsakė draugijai skirtą keletą atsisveikinimo žodžių.

„Garbūs nariai! Aš džiaugiuosi proga, suteikiančia man galimybę tokiame gausiame išsimokslinusiųjų būryje atiduoti viešą deramą širdingo dėkingumo duoklę mūsų Vyriausiajam Atstovui, ponui Liaudies švietimo ministrui, kurio maloningo tarpininkavimo dėka aš nusipelniau gauti Aukščiausiojo sutikimą dvejų metų mokslinei kelionei į užsienį, teoriniams ir praktiniams užsiėmimams Vokietijos, Prancūzijos, Italijos ir Anglijos observatorijose. Deramai suprasdamas visą Monarchiškosios malonės vertę, kuri atveria man laisvą kelią tolimesniam pažinimo turtinimui pasirinkto mano mėgstamo mokslo srityje, plečia mano būsimą mokslinę veiklą, o tuo pačiu sudaro galimybę tapti naudingu veikėju tėvynės švietimo židinyje. Greta džiaugsmingų vilčių, aš negaliu tuo pačiu metu nejausti tiek baimingo nepasitikėjimo savo jėgomis, tiek ir gailesčio žinodamas, kad ištisus dvejus metus turėsiu atsakyti dalyvauti kasdieniniuose, greit besiplečiančiuose Vilniaus archeologijos komisijos darbuose. Komisijos tikrojo nario vardas, kurio iš tiesų nesu vertas, yra man malonus ir norėčiau jį dar ilgam išsaugoti, garbingai jį nešiodamas. Todėl aš drįstu tikėtis, kad ir mano kelionės metu, nė kiek neišduodamas pagrindinio jos tikslo, pagal savo išgales rasiu progų būti naudingas mokslo draugijai. Viena vertus – vykdydamas pavedimus, kuriuos ji pageidautų man pavesti, o kita vertus – pateikdamas žinių apie savo tikslais ar istoriškai artimų mums užsienio įstaigų organizaciją ir veiklą. Todėl iš anksto drįstu prašyti čia didžiai gerbiamo pono pirmininko

mėnesinių komisijos posėdžių programoje retsykais skirti vietos ir toms menkoms žinutėms, kurios gali pasiekti iš manęs. Be jokios abejonės, mano apsilankymų užsienio bibliotekose, muziejuose ir mokslo draugijose nauda galėtų žymiai išaugti tiek man pačiam, tiek galbūt ir komisijai, jei pastaroji pageidautų teikti man retkarčiais instrukcijas, nurodant dalykus, į kuriuos aš turėčiau atkreipti ypatingą dėmesį. Šia prasme vildamasis sulaukti iš garbingų narių būtinos pagalbos, aš išvardysiu mano sudaryto maršruto svarbiausius punktus, būtent tokia tvarka, kokia aš ketinu juos aplankyti. Tai: Kionigsbergas, Frauenburgas, Marienburgas, Gdanskas, Torunė, Berlynas, Hamburgas, Bona, Kelnas, Maincas, Frankfurtas, Gotha, Veimaras, Leipcigas, Drezdenas, Praha, Olomoucas, Brno, Viena, Ofenas, Miunchenas, Ciurichas, Bernas, Ženeva, Turinas, Milanas, Paduja, Venecija, Modena, Florecija, Piza, Roma, Neapolis, Pompėjos griuvėsiai, Palermas, galbūt net ir Atėnai, Marselis, Tulūza, Paryžius, Briuselis, Londonas, Edinburgas, Dublinas ir kiti svarbesni Jungtinės Karalystės punktai, Amsterdamas, Leidenas, Utrechtas, Getingenas, Dessau, Halė, Vroclavas, Krokuva ir Varšuva. Apgailestaudamas atsisakau „Vilniaus archeologijos komisijos užrašų“ redaktoriaus vardo. To, kuris man suteikė ypatingą garbę, juolab kad turėjau laimės juo dalintis su garbingais draugais, turinčiais garsią ir pelnytą mokslinę literatūrinę šlovę. Apgailestauju, jog antroji „Užrašų“ dalis, galbūt iš dalies dėl mano pastarosios ligos ir pasiruošimo kelionei, dar gan toli, kad išvystų šviesą. Turiu prisipažinti, kad be dviejų mano straipsnių apie kalendorius, kurie įtraukti į šią dalį, aš nedalyvavau ją sudarant, tad manau būtų teisinga, kad mano kaip redaktoriaus vardas būtų išbrauktas iš šio leidinio titulinio puslapio. Galop man lieka išreikšti nuoširdų pageidavimą, kad ir po dvejų mano nebuvimo metų aš vėl galėčiau užimti ankstesniąją vietą šioje garbingoje aplinkoje.

Linkėčiau, kad mūsų jauna draugija, nenutrūkstamai plėsdama savo sudėtį, tuo pačiu plėstų ir mokslinės veiklos sienas tol, kol neapims visų tų daugybės klausimų, kuriuos spręsti yra krašto archeologijos uždavinys, ir galop, kad Apvaizdos valia nė vienas dabartinių uolių mokslo veikėjų anksčiau laiko neperžengtų sienos tos paslaptingos Karalystės, kurios turtingus, tačiau nebylius šaltinius mums tenka prikelti naujam gyvenimui.“

Maskvos universiteto teisės mokslų kandidatas V. Veselovskis, išrinktas nariu bendradarbiu praėjusiame posėdyje, savo padėkos kalboje paminėjo kiekvienos šiuolaikinės mokslo draugijos uždavinius. Dėl vietos trūkumo neturėdami galimybės čia pateikti visos gana plačios jo kalbos, skelbiame keletą ištraukų.

„Gerbiami ponai, praėjusiame posėdyje, pasiūlius didžiai gerbiamiems komisijos pirmininkui grafiui E. Tiškevičiui ir tikrajam nariui A. H. Kirkorui, man suteikta garbė būti vienbalsiai išrinktam komisijos ir su ja sujungto Senienų muziejaus nariu bendradarbiu.

Praėjo tik pusė metų nuo to laiko, kai aš atvažiavau į šį kraštą, tolimą savo gyvenimu, nesuprantama man kalba, papročiais. Širdyje atsinešiau tiktai nuoširdžią brolišką meilę šiai giminingai tautai, sieloje – tik karštas pasiryžimas pažinti naują man aplinką. Neseniai palikęs suolą universiteto, kuriam neveltui Lietuva patikimai paveda savo jaunimo žiedą, atsinešiau meilę ir pagarbą tautai, turėjau teisę tikėtis asmeninio dėmesio.

Tačiau, gerbiami ponai, aš nesitikėjau mokslo draugijos, kuri dar ne taip seniai atsirado, tačiau jau spėjo žengti krašto mokslinių interesų priekyje, jau tvirtai užvaldė visuotines simpatijas, dėmesio. Jis įgyjamas viso gyvenimo darbų, didžia dalimi viešai užbaigtų siekių kaina, aš nebuvau jo vertas, vedamas vien tik pasiryžimo, nors ir nuoširdaus, dirbti ir pirmų menkų savo patirčių.

Aš laimingas, kad esu išrinktas, pilnas širdingo dėkingumo mane išrinkusiems. Ateityje manęs laukia malonus uždavinys – kiek leidžia jėgos pateisinti tą garbingą pasitikėjimą, kuris yra dviejų mūsų draugijos aktyvių atstovų laidavimo už mane pagrindas.

Tačiau, gerbiami ponai, nepelnytas, nors ir malonus, dėmesys įpareigoja save gerbiantį žmogų. Ši įsipareigojimą iš dalies atperka viltis ateityje atsilyginti nuoširdžiu pasiryžimu. Skatinamas šių jausmų, pasirengęs, tik pakvietus draugijai, pagal galimybes paskirti jai savo darbus ir menkas jėgas, aš turėjau sąmoningai apsibrėžti naujos man gyvenimo aplinkos reikalavimus ir sąlygas. Leiskite čia apsiriboti trumpai apžvelgiant kai kuriuos svarbiausius šio klausimo punktus.“

Nurodęs mūsų epochai reikiamų priekaištų dėl jos itin praktinės krypties vienpusiškumą ir taręs keletą žodžių apie šiuolaikinių mokslo draugijų siekius susieti savo mokslinius troškimus su gyvenimu, p. Veselovskis perėjo prie tos vyraujančios moksle krypties, kuri istorijos mokslus susieja su gamtos mokslais, dėstydamas tokiais žodžiais:

„Milnas-Edvardas savo laiške Amadėjui Tjeri nurodė glaudų ryšį, kuris turi būti tarp istorijos ir gamtos mokslų, bei atliko pirmą puikų bandymą šioje srityje. Pastaraisiais metais ši kryptis jau davė gražių vaisių. Šio muziejaus rinkiniuose apstulbina keista nevienarūšių daiktų dermė, žinoma, dėka atsitiktinių, tačiau iš esmės protingų priežasčių. Atsitiktinai, tačiau

protingai čia gamtos mokslų daiktai susieti su dūlančiomis senosios Lietuvos liekanomis, su jos praeities paminklais. Neveltui Archeologijos komisija priglaudė ir keletą gamtos tyrinėtojų. Mūsų epocha išmintingai iškėlė praeities ir gamtinės aplinkos žinias į savo protinių siekių viršūnę, sujungdama jas vienu organišku ryšiu. Nejaugi tai nepašalina įtarinėjimo mūsų epochos praktiškumu ir materializmu, o tik sustiprina jį šališkų advokatų akyse.“

Toliau išsakeš, kad kiekviena mokslo draugija, nutraukusi tiesioginį glaudų ryšį su gyvenimo aplinka, praranda savo reikšmę, visuomenės simpatijas ir gyvena vangų, mokslui ir visuomenei nevaisingą gyvenimą, pateikdamas keletą liūdinančių pavyzdžių, p. Veselovskis baigė savo gyvą kalbą tokiais žodžiais:

„Gerbiami ponai, trumpai užsiminus apie vieną iš svarbiausių kiekvienos mokslo draugijos gyvavimo sąlygų, leiskite baigti savo pasisakymą širdinga padėka ir širdingais pageidavimais.

Leiskite dar kartą nuoširdžiu žodžiu padėkoti draugijos pirmininkui grafiui E. Tiškevičiui ir tikrajam nariui A. H. Kirkorui už tą kilnų laidavimą už mane ir pasitikėjimą manimi, su kuriais jie kreipėsi į Jus. Leiskite, gerbiami ponai, nuoširdžiu žodžiu padėkoti tiems, kurie šio laidavimo vardan apdovanojo mane, priimdami į savo narių gretas. Leiskite galiausiai palinkėti draugijai, dar ne taip seniai įsikūrusiai, tačiau jau tvirtai savo moraliniais pagrindais, išsaugoti gyvą, tiesioginį ryšį su gyvenimu. Draugijai, glaudžiai susijusiai su gyvenimu, nėra mirties, o tik eilė nuoseklių ir puikių atsinaujinimų.“

Paskui tikrasis narys Kirkoras perskaitė gautų laiškų ištraukas, tarp jų garsaus draugijos nario V. Hankos, informuojantį draugiją, kad jo oficiali padėka išrinkus jį Komisijos nariu įteikta asmeniškai p. Liaudies švietimo ministrui Jo Aukščiausiosios Prakilnybės apsilankymo Prahoje šią vasarą metu. Perskaitytas Pržiborovskio laiškas, informuojantis apie Mokslo bičiulių draugijos veiklą Poznanėje, jis atsiuntė šio miesto muziejaus katalogą ir kt., taip pat pirmininko iš grafo Adomo Platerio gautas laiškas, kuriame šis atsiuntė neseniai prie Tilžės rastos medinės statulos piešinį.

Posėdžio pabaigoje garbės nariais vienbalsiai buvo išrinkti: pirmininko ir tikrojo nario Kirkoro pasiūlyti Jo Imperatoriškosios Didenybės rūmų kamerjunkeris grafas Steponas Plateris ir su meile archeologiją studijuojantis grafas Adomas Plateris, taip pat raštu išreiškęs norą priklausyti draugijai Raseinių mokyklos garbės prižiūrėtojas grafas Edvardas Čapskis.

1858 METAI

1858 M. SAUSIO 11 D. METINIS POSĖDIS

1858 m. sausio 11 d. įvyko metinis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis, pirmininkavo pirmininkas grafas Eustachijus Tiškevičius, dalyvavo jo Aukščiausioji Prakilnybė generalgubernatorius generolas adjutantas Vladimiras Nazimovas, jų prakilnybės Vilniaus švietimo apygardos kuratorius generolas leitenantas baronas E. Vrangelis, Vilniaus gubernijos viršininkas tikrasis valstybės patarėjas M. Pochvisnevas, 9 kiti tikrieji nariai, 3 garbės nariai ir 6 nariai bendradarbiai.

1.

Posėdis buvo atidarytas pirmininko grafo Eustachijaus Tiškevičiaus kalba:

„Gerbiami ponai!

Šiandien mes pradėdame trečiuosius mūsų mokslinės komisijos gyvavimo ir darbų metus. Trečią kartą turiu garbės pateikti Jums ataskaitą įstaigos, kuriai vadovauti man buvo patikėta. Kiekvieną kartą galime tik didžiutis nuolatiniu muziejaus ir komisijos augimu, glėbėjiskai palaikomu vyriausybės ir vietinės valdžios, garbingų narių uolumu, jų ir visų krašto gyventojų mokslinė veikla.

Iš tiesų, mūsų gyvavimo pradžioje nebuvo galima tvirtai numatyti ir nuspėti būsimą pasisėkimą. Dabar ši mįslė jau įmintą.

Kiekvienos mokslinės draugijos svarbiausia gyvavimo sąlyga – būti reikalinga ir naudinga visuomenei, taip pat įsijungti į kitų mokslinių draugijų šeimą, sudarančią vieną žmonijos žinių tinklą. Peterburgo Imperatoriškoji archeologijos draugija ir viešoji biblioteka pirmosios mums pasiūlė savo glėbėjiską ranką. Jų troškimai ir ketinimai buvo nuoširdūs, nuo tada Maskva, Kazanė, Odesa užmezgė su mumis nuolatinius ryšius. Krokuvos ir Prahos – slavų tyrinėjimų šaltiniai ir draugijos – su mumis užmezgė nepertraukiamus santykius, o mano asmeniniai kontaktai Stokholme ir Kopenhagoje, per kuriuos plačiai atsiskleidė ikirikščioniškos Lietuvos civilizacija, su mumis tarsi į vieną mazgą surišo viską, kas Vilniaus archeologijos komisijos tyrinėjimams ir darbams gali būti naudinga.

Pradinis komisijos veiklos tikslas buvo išimtinai krašto senienos, statistika ir etnografija. Grafo Reinoldijaus Tyzenhauzo dovanotas ornitologijos kabinetas, vėliau muziejaus žinion perduoti mineralogijos rinkiniai išplėtė šiuos tikslus. Nuo tada buvo įkurtas gamtos mokslų skyrius, vienintelis to-

kio pobūdžio kabinetas Vilniaus švietimo apygardoje. Viena vertus, nebuvo galima numatyti šių dovanojimų turtingumo, kita vertus, nebuvo galima žvelgti į juos abejingai ir visuotinai mokslo naudai nenukreipti. Šiuo metu su dideliu pasitenkinimu stebime mūsų salėse vietos mokslo įstaigų auklėtiniams dėstomus gamtos mokslus, kur sistemiskai pateikiamos kolekcijos jaunimo protuose palieka žymiai stipresnį išpūdį negu pati teorija. Su kuriu džiaugsmu mums tenka matyti šias sales sekmdienio dienomis pilnas jaunimo, trokštančio mokslo, su knygomis rankose, kartojančius praėjusios savaitės pamokas. Tokiu būdu laisvomis nuo mokslo dienomis praleistas laikas tinkamai panaudojamas, taip mūsų muziejus pakeičia dykinėjantį neveiklumą ir tuščias šventadienio valandas.

Praėjusiais metais mūsų muziejus praturtėjo, kaip ir anksčiau, privačių asmenų dovanomis. Iš viso buvo 256 dovanotojai, o dovanotų egzempliorių skaičius – 3.131. Muziejų aplankė 11.800 asmenų, iš kurių 8.559 vyrai ir 3.241 moteris, tai yra 4.649 lankytojai daugiau negu 1856 metais.

Po to kai Vilniaus švietimo apygardos kuratorius muziejaus žinion perdavė mineralogijos kolekciją, mums teko surinkti viską, ką mūsų kraštas šiuo požiūriu turi. Teko atkreipti dėmesį į geognostinius kلودus tam, kad žemės turtai neliktų nežinomi. Šių paieškų rezultatas buvo medžiagos kurui – lignito atradimas. Komisija nuo šiol dės visas pastangas, kad vis daugiau ir daugiau išaiškintų šią naują sritį.

Tokiu būdu, gerbiami ponai, mūsų veikla pasidalija į du skyrius: senienu ir gamtos mokslų, kurių kiekvienas turi pakankamai specialistų.

Su nuoširdžiu malonumu man tenka pranešti, kad „Archeografinių darbų“ pirmasis tomas jau baigiamas spausdinti. Jame talpinami aktai iki šiol niekur nebuvo skelbti. Jie pradėti nuo krikščionybės įvedimo, t. y. nuo 1387 m.

Kliūtytys, kurios iškilo rengiant leidinį: išaugusios spaudos išlaidos ir sąžiningas mokslinis darbo atlikimas – jau įveiktos. Leidinys bus puiki pėda į bendrą panašių darbų javapjūtės derlių visoje imperijoje.

Esame įsitikinę ir tikimės Dievo palaimos, kad šie metai nenusileis praėjusiems dviem, o žengdami pamažu, darbingai ir išvalgiai mes pasieksime savo tikslų įgyvendinimą ir tinkamu pavyzdžiu atsakysime į Vyriausybės ir visuomenės, mokslo vardan po brangiausio mūsų MONARCHO skeptru atgaivinančių provinciją, pasitikėjimą.“

2.

Po to tikrasis narys Mikalojus Malinovskis perskaitė straipsnį *Sur l'appui accordé aux recherches archéologiques par le Gouvernement Impérial*.

3.

Pabaigoje tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė straipsnį *Sviatovitas*.

4.

Perskaičius pastarąjį straipsnį, dalyviai apžiūrėjo trečiame aukšte naujai atidarytą salę, kurioje eksponuojami buvusio Vilniaus universiteto mineralogijos (virš 10.000 egzempliorių) ir zoologijos kabinetų likučiai.

1858 M. VASARIO 11 D. POSĖDIS

1858 m. vasario 11 d. įvyko eilinis posėdis pirmininkui grafui Eustachijui Tiškevičiui pirmininkaujant, jame dalyvavo šeši tikrieji nariai ir trys nariai bendradarbiai.

1.

Perskaitęs praėjusių dviejų posėdžių protokolą, komisijos pirmininkas pasiūlė draugijai leisti trečią „Užrašų“ tomą kas mėnesį arba kas du mėnesius atskirais sąsiuviniais, remiantis Jo Didenybės patvirtintais Komisijos nuostatais tam, kad draugijos veikla būtų plačiau skleidžiama. Pirmininkas pažymėjo, kad tuomet galima iš karto pradėti leisti trečią tomą, nelaukiant kol pasirodys antrasis, kurio išleidimas užsitęsė dėl gausos jį sudarančių straipsnių, kuriuos reikia išversti į rusų arba lenkų kalbą. Šis pasiūlymas buvo priimtas vienbalsiai. „Užrašus“ redaguoti apsiėmė tikrieji nariai M. Malinovskis ir A. H. Kirkoras.

2.

Tikrasis narys A. F. Adamovičius draugijai pateikė keletą papildomų pastabų apie lignitą, kuris buvo rastas Lydos pavieta, dvarininko Jundzilo sodyboje. Apie jį pranešė tikrasis narys Narbutas, ir tai jau buvo aptarta praėjusių metų gruodžio 11 d. posėdyje. Pono Adamovičiaus tvirtinimu, šio mineralo savybės leidžia jį naudoti kaip medžiagą šildymui bei išgaunant iš jo dujas – apšvietimui. Po to p. Adamovičius perskaitė savo parašytą straipsnį apie neseniai atrastą metalą, pavadintą aliuminiu. Savo straipsnyje paaiškino šio metalo savybes, jo išgavimo, apdirbimo ir panaudojimo būdus.

3.

Komisijos korespondencijos, gautos per praėjusius dvejus mėnesius, sąrašas:

1) 1857 m. gruodžio 18 d. Vilniaus švietimo apygardos globėjo raštas, kuriuo jis patvirtina grafų Stepono ir Adomo Platerių bei grafo Edvardo Čapskio išrinkimą komisijos garbės nariais. 2) Tų pačių metų gruodžio 23 d. Vilniaus cenzūros komiteto raštas su pridėtu *Kuryer Wileński* 1845–1855 metų komplektu [vert. pastaba: rusiškaime tekste – nuo 1844 m.]. 3) Tų pačių metų gruodžio 24 d. pono generalgubernatoriaus raštas, kuriuo pranešama, kad p. Valstybinio turto ministras, remdamasis p. generalgubernatoriaus siūlymu, įsako perduoti Vilniaus archeologijos komisijai senuosius dokumentus, saugomus Gardino valstybinio turto rūmuose, kurie buvo paimti iš kunigaikščio Sapiegos namų archyvo Derečine. Su šiuo raštu p. generalgubernatorius siunčia 13 knygų su minėto archyvo dokumentų aprašais. Nutarta: pasiųsti prie Komisijos esantį tarnautoją Hundiusą perimti minėtus dokumentus į muziejų. 4) Gruodžio 24 d. p. generalgubernatoriaus raštas, su kuriuo atsiųstos 24 senovinės sidabrinės monetos, rastos šambeliono, tikrojo valstybės patarėjo kunigaikščio Četvertynskio dvare Skidelyje (Gardino pavietas). Nutarta: pavesti tikrajam nariui baronui Rosiljonui apžiūrėti šias monetas. 5) Šių metų sausio 16 d. Romos katalikų seminarijos Saratove inspektoriaus kunigo Rajunco raštas, kuriame pranešama, kad, kaip žinoma, didelė dalis jėzuitų po jų kasacijos persikėlė į vokiečių kolonijas pietinėje Rusijoje, kur užėmė dvasines pareigas. Tokiu būdu daug svarbių ir retų veikalų iš Lenkijos ir Lietuvos buvo perkelta prie Volgos krantų. Persiūsdamas teologijos traktatą *De jure et justicia* (XVII a. rankraštis), sudarytą iš viešų jėzuito D. K. paskaitų Krokuvoje 1634–1636 metais, kanauninkas Rajuncas rašo, kad galbūt niekam nėra žinoma apie tai, jog paskutiniojo Lenkijos karaliaus Stanislovo Augusto bibliotekos didžioji dalis imperatoriaus Pavelo I buvo padovanota Mogiliavo stačiatikių vyskupui Anasztazijui (Bratanovskiui), vėliau tapusiam Astrachanės vyskupu, ir jo testamentu perduota Astrachanės stačiatikių seminarijai. Todėl kanauninkas Rajuncas ketina vykti į vietą apžiūrėti minėtą biblioteką ir padaryti išrašus iš didžiausio dėmesio vertos medžiagos, kad vėliau apie tai galėtų informuoti mūsų draugiją. 6) Garbės nario grafo Morikonio laiškas, kuriame žinomą šveicarų archeologą Trojoną, nuolankiai pasišventusį mūsų krašto senienu tyrinėjimui ir norintį užmegzti glaudesnius santykius su mumis, rekomenduoja į narius bendradarbius. Su šiuo laišku grafas Morikonis pridėjo keletą p. Trojono išleistų archeologijos veikalų.

4.

Perskaitytas dovanų sąrašas:

Zelinskis Liudvikas – 12 tomų veikalo „Galicija paveiksluose“ [vert. *pastaba: lenkiškame tekste* – „*Galerya w obrazach*“]. *Ponia Hundius* – 9 vienetus numizmatikos. Vicepirmininkas *Balinskis Mykolas* – savo išleistą kūrinių „Irlandya“ ir piešinių urnos su palaikais, rastos Kosobudų kaime 1846 m. *Jakutovičius Dionizas* – 6 mineralus ir vieną suakmenėjimą. *Kozigradzki Cezaris* – tris senovinius kūrinius: 1) Merkwürdigkeiten in Nürnberg. Nürnberg 1778; 2) O sekretach białołowskich w Amsterdamie 1742; 3) O szczęśliwości doczesnej. Warszawa 1779. *Bogatko Pranciškus* – baltos lapės, užmuštos Gardino paviete, kailį. *Krupovičius Adomas* – Adomo Mickevičiaus autografa. *Korzunas Bruno* – čiuvaušų genties moters papuošalų piešinių; žinomos mordvės Agafijos, išsiskiriančios ilga barzda, portretą; kinišką monetą Dziohos; perlamutro raketę, naudojamą Kinijoje šilko sukimui; penkias senovines sidabrines monetas. Narys bendradarbis kunigas *Malyševičius* – XV a. inkunabulą „Fasciculus temporum omnes antiquorum Cronicas Complectens in fol.“ su piešiniais ir 26 vienetus užsienietiškų sidabrinių monetų. Garbės narys grafas *Plateris Vladimiras* – septynias knygas iš krašto istorijos, teisės ir statistikos. Narys bendradarbis *Vesiolovskis Vladimiras* – savo istorinių straipsnių, publikuotų Maskvos laikraščiuose 1857 m., atspaudus: 1) kai kurie duomenys apie žemės ūkio pramonės būklę Rusijoje iki Petro I laikų. 2) gydamosios policinės priemonės Rusijoje iki Petro I laikų. 3) klausimo dėl gyventojų Rusijoje iki Petro I laikų svarstymas. Tikrasis narys prelatas *Herburtas Mamertas* – 200 Vilniaus ir kitų diecezijų rubricelių nuo 1790 m. iki 1850 m.; Naująjį Testamentą lietuvių kalba; rankraštį su natomis pavadinimu „Invitareria pro diversis solemnitatibus“; rankraštį „Obliczenie kassy gruntowoczynszowėj“ ir du senus rankraščius. *Kotvičius Ksaveras* – medalioną su imperatoriaus Napoleono I plaukais ir jo ordinų kaspinėlių atraižas. Kolegijos patarėjas, daktaras *Titijus Julijonas* – graviūrą iš senovinės kronikos, raižytą Romoje 1622 m., vaizduojančią Lenkijos seimą. *Valavičius Henrikas* – 34 akmeninius plaktukus. *Kopanskis* – senovinę medinę dievybę ir 3 senovines monetas. *Grodzenskis Moisiejus* – 10 monetų, profesoriaus Jakobio rankraštį, rankraštį hebrajų kalba, Lermontovo kūrinių „Demonas“. Kunigas *Gonsevskis* – senovinius geležinius šarvažiedžius marškinius. Kazanės universiteto rektorius *Kovalevskis Juozapas* – šio universiteto 1856 m. ir 1857 m. mokslinius užrašus ir 1858 m. paskaitų programą. *Malevskis Mečislovas* – keliolika senovinių dokumentų. Narys bendradarbis *Kulakovskis Ignacijus* – jo paties nupieštą stulpo Kamenec Litovske piešinių;

etmono Sapiegos spaudą ir 2 akmeninius plaktukus. *Žakovičius Kalikstas* – dvi fosilijas ir vieną senovinę rusišką monetą. Gimnazijos mokinys *Gintautas Mikalojus* – vieną monetą. Narys bendradarbis *Pšibilskis Vaclovas* – keturias monetas. Garbės narys grafas *Morikonis Liucijonas* – Šv. Stanislovo ordino žvaigždė. *Trojonas Frederikas* – penkias brošiūras apie archeologiją prancūzų kalba, jo paties išleistas. *Kurovska Vanda iš Ratynskių* – 78 senovines kamėjas. Žinomas čekų mokslininkas *Purkinjė Janas* – jo paties redaguojamą leidinį pavadinimu „Živa časopis pryrodnicky“ už penkerius metus. *Šumovskis Juozapas* – du sąsiuvinius jo paties 1857 m. Prahoje sudaryto „Šešių slavų tarmių žodyno“. Tikrasis narys *Hanka Vaclavas* – slavų gulbės ir nimfos gipsines kopijas. Tikrasis narys *Ritersbergas Liudvikas* – veikalą pavadinimu „Nowoczeska Bibliothéka“. Jo dukra *Ritersberg Henrika-Sabina* – tris čekiškų kūrinius: 1) Ceské národní pismé, 2) Pisme Antuna Nemcića, 3) Jaromira Badimská. Kunigas *Mickevičius Ignacijus* – keturis senovinius veikalus. *Bukovskis Povilas* – Žygimanto III privilegijos antspaudą. Narys bendradarbis *Vilčinskis Jonas Kazimieras* – iliustraciją, vaizduojančią sceną iš Paseko atsiminimų. Tikrasis narys *Adamovičius A. F.* – tris brošiūras ir antpirštį iš aliuminio. *Imperatoriškoji archeologijos draugija* – antrą savo „Žinių“ sąsiuvinį. Nutarta: įrašyti šiuos daiktus į inventorių ir perduoti tvarkančių rinkinius narių žiniai, kad juos išrūšiuotų ir įrašytų į katalogus.

5.

Pasikeitimai, kurie įvyko draugijos kolektyvo sudėtyje: komisijos pirmininkas su liūdesiu pranešė apie ištikusią mūsų draugiją naują netektį – žymaus akademiko, tikrojo nario, tikrojo valstybės patarėjo M. Karkunovo mirtį Peterburge sausio 13 d., pridurdamas, kad kitame posėdyje tikrasis narys A. H. Kirkoras pažadėjo perskaityti trumpą mirusiojo biografijos apžvalgą. Pirmininko grafo Tiškevičiaus bei tikrųjų narių Malinovskio ir Kirkoro siūlymu tikraisiais nariais buvo išrinkti: tikrasis valstybės patarėjas Aleksandras de Robertis, valstybės patarėjas Emilis de Robertis ir kolegijos patarėjas Motiejus Padrenas de Karne; į garbės narius – pirmininko pasiūlytas grafas Mykolas Tiškevičius, o į narius bendradarbius – pirmininko grafo Eustachijaus Tiškevičiaus bei tikrųjų narių Malinovskio ir Kirkoro pasiūlytas tituliarinis patarėjas Vaclovas Pšibilskis, garbės nario grafo Morikonio pasiūlytas Frederikas Trojonas iš Šveicarijos. Nutarta: tokį balsavimą pateikti tvirtinti p. Vilniaus švietimo apygardos globėjui.

1858 M. KOVO 11 D. POSĖDIS

Pirmininkas draugijos vardu pasveikino naujus narius, išrinktus praėjusiame posėdyje. Po to, paskaičius protokolą ir praeito mėnesio susirašinėjamą, tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė du savo straipsnius. Pirmąjį – apie akademišką, mūsų draugijos tikrąjį narį, šių metų sausio 13 d. Sankt Peterburge mirusį M. Korkunovą, kuris karštai pritarė draugijos veiklai; tai šiai naujai netekčiai suteikia ypatingo liūdesio. Antrasis straipsnis – slavų archeologijos draugijų pasiekimų ir veiklos apžvalga, kurioje jis pateikė informaciją apie beveik visų slavų archeologijos draugijų veiklą ir išsakė mintį apie būtinybę užmegzti artimesnius santykius su mokslo draugijomis: Kijevo archeologijos komisija ir Rygos istorijos ir senienų draugija. Paskui narys bendradarbis V. Veselovskis perskaitė savo straipsnį *Istorijos ir archeologijos kūrinių, išėjusių praėjusiais 1857 metais, bibliografinė rodyklė*.

Praėjęs mėnuo muziejui dovanų skaičiumi ir turtingumu buvo ypač sėkmingas. Nurodysime keletą: 1) kunigaikštis Romanas Sanguška atsiuntė senovinę relikviją, atlietą iš sidabro ir vaizduojančią stebuklingąją legendą, pasakojančią, kaip totorių vadas, užpuolęs Čenstakavą ir pamatęs debesyse virš vienuolyno švytintį kryžių, įsakė armijai atsitraukti ir pats priėmė krikščionišką tikėjimą. Skulptorius Jonas Ostrovskis, kurio darbai puikiai žinomi mūsų krašte, draugijos pirmininko pavedimu atliko nepaprastai nusisekusį relikvijos modelį. 2) Ponas Malyševičius paaukojo puikiai išsilaikiusią apkalną vėliavą su kotu, Dorpato pakamarės Todveno 1683 metais paimtą mūšyje su turkais. Todvenų giminės, kuri nuolat saugojo vėliavą, šeimos legenda pasakoja, kad šią vėliavą iškovojęs Todvenas, Jonui Sobieskiui pasiūlius atiduoti jam šį trofėjų, kategoriškai atsisakė. Įpykęs karalius pareiškęs, kad „greičiau jau ant mano delno užaugs plaukai, negu kas nors iš Todvenų krašte turės kokią nors svarbą“. Į tai Todvenas išdidžiai atsakė: „Greičiau jau ant mano delno užaugs plaukai, negu aš ko nors prašysiu karaliaus,“ – ir išvažiavo iš stovyklos. Iki pat Jono Sobieskio mirties Todvenas gyveno Vienoje ir tik po to buvo pakviestas į tėvynę. Paskutinysis iš Todvenų, saugojusių vėliavą, buvo Napoleono I gvardijos kapitonas ir Garbės legiono ordino kavaliereus. 3) Vilniaus švietimo apygardos globėjo įsakymu iš Kauno į muziejų bus pervežtos senienos: įvairi karinė ginkluotė, balnojimo reikmenys, šarviniai marškiniai, šautuvai su dagtine spyňa ir kt., saugomos vietos gimnazijoje. 4) Pono Valstybės turto ministro valia, didžioji Derečino bibliotekos dalis, kuri saugoma Gardino Valstybės turto rūmų archyve, perduota mūsų muziejui. Sapiegu, kuriems kažkada priklausė biblioteka, vardas užtikrina šios naujos muziejaus vertybės reikšmę.

5) Žinomas numizmatas, mūsų narys Karolis Bajeris atsiuntė 140 monetų, papildžiusių mūsų numizmatikos kolekciją trūkstamais egzemplioriais. Ypač reikšmingos Vladislavo Jogailos monetos, Žygimanto III taleris ir kt. Ponas Baheris prašė atsiųsti jam mūsų miunckabineto katalogą, išreikšdamas norą pagal galimybes papildyti numizmatikos kolekciją trūkstamais egzemplioriais.

Posėdžio pabaigoje tikraisiais nariais išrinkti žinomi istorikai: Julijonas Bartoševičius iš Varšuvos, Augustas Bielovskis iš Lvovo, Kazanės universiteto rektorius Juozapas Kovalevskis, Šv. Vladimiro universiteto Teisės fakulteto dekanas N. Ivaniševas. Nariu bendradarbiu – Juozapas Pržiborovskis iš Poznanės. Tokiu būdu mūsų draugija beveik galutinai užmezgė artimus bendradarbiavimo saitus su slavų archeologijos centrais.

1858 M. BALANDŽIO 11 D. IR GEGUŽĖS 10 D. POSĖDŽIAI

Balandžio 11 d. ir gegužės 10 d. įvyko eiliniai Vilniaus archeologijos komisijos posėdžiai pirmininkaujant pirmininkui grafui E. Tiškevičiui.

Pirmame iš jų perskaitytas tikrojo nario M. Gusevo laiškas, gautas iš Berlyno, kuriame jis archeologiniu ir etnografiniu požiūriu aprašo senovės lietuvių valdas dabartinėje Prūsijos šiaurės rytų dalyje. Gusevas aplankė nuostabų pono Gizevijaus, Lietuvos praeities mylėtojo ir žinovo, senienų rinkinį, gavo iš jo daug įdomių duomenų apie lietuvių liaudies dainas, kostiumus, taip pat Tilžės ir Mėmelio apylinkių piliakalnius. Kionigsberge Gusevas aplankė slaptaį karališkąjį archyvą ir tyrinėjo archeologijos kolekciją bei tenykštės Archeologijos draugijos senienų rinkinius, kur ypatingą jo dėmesį atkreipė nepaprasto dydžio urnos, kai kurios iš jų siekiančios per trijų pėdų aukštį; įvairaus dydžio paprastos ir spiralinės juostos, ten vadinamos kapo vainikais ir pan. Labai įdomu, kad talentingas ir su tokia meile vietines senienas tyrinėjantis mūsų mokslinis narys, mūsų draugijos „Užrašuose“ labai ryškiai aprašęs senovinius lietuvių kalendorius, atrado visiškai tokius pat egzempliorius Valenrodo bibliotekoje ir Kionigsbergo miesto bibliotekoje, taip pat Naujajame muziejuje ir karališkoje bibliotekoje Berlyne. M. Gusevas per trumpą savo buvimo Vilniuje laiką, nepaisant didelio užimtumo dirbant astronomu ir verčiant žymaus Humbolto kūrinį *Kosmosas*, puikiai išmokęs lenkų kalbą, būdamas mūsų komisijos narys, su meile tyrinėja mūsų senienas – tai tikras kilnios, nuoširdžios slavams būdingos meilės pavyzdys. Mūsų krašte pelnęs tokias šiltas simpatijas, visuotiną pagarbą ir meilę, jis ir užsienyje randa laiko būti mums naudingas. Neapsiribodamas muziejais ir bibliotekomis, jis lankosi lietuviškose mokyklose, kuriose visi dalykai mokomi lietuvių kalba, miestų archyvuose;

suranda žmonių, kurie yra puikiai susipažinę su Lietuvos senove; ir žinoma, jo užrašai, surinkti piešiniai, dainos, padavimai ir pan. mums bus labai naudingi.

Tame pačiame posėdyje tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė kelias jo gautas archeologijos žinias ir laiškus, tarp kurių ypač įdomūs p. Jablonskio iš Lembergo, p. Pržiborovskio iš Poznanės, žinomo archeologo Rogavskio iš Galicijos ir daugelio kitų. Visi šie laišškai bus išspausdinti komisijos „Užrašų“ antrame numeryje.

Gegužės 10 d. posėdyje vicepirmininkas Balinskis perdavė tikrojo valstybės patarėjo Kochanskio laišką, kuriame jis siunčia Imperatoriškosios karališkosios medicinos chirurgijos akademijos Varšuvoje iškilmingo atidarymo aktą. Tikrasis narys grafas Konstantinas Tiškevičius pateikė puošnų kardą, kuriame pavaizduotas Žygimanto III portretinis atvaizdas, paaiškinęs, kad jis dovanoja muziejui savo nuosavybę. Šis kardas priklausė turtingai generolo grafo Juozapo Kosakovskio kolekcijai, jos paveldėtojo grafo Pranciškaus Kosakovskio dovanotai muziejui, tačiau pervežtai į Dinaburgą ir iš ten jau negrįžusiai. Kardas, kuris neabejotinai yra iš šio rinkinio, grafo K. Tiškevičiaus buvo nupirktas iš privačių asmenų. Be to, grafas K. Tiškevičius perdavė 14 graviruotų lentų, saugomų jo Lahoisko dvare, atspaudų. Taip pat tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė iš tikrojo nario I. Jaroševičiaus gautą laišką, kuriame jis praneša įdomių duomenų apie pilkapius, piliakalnius ir kitus žemės įtvirtinimus bei senovės Bilickos ir Drogickos žemių paminklus. Vėliau tas pats Kirkoras pateikė didelį rankraštį *Apie visuomeninių bibliotekų tvarką ir katalogus*, jo prašymu atsiųstą Imperatoriškosios viešosios bibliotekos vyriausiojo bibliotekininko V. Sobolščikovo. Tai labai svarbi šios rūšies medžiaga ir vadovas.

Iš visų dovanų ypač reikšmingos 104 Bizantijos, arabų, Užkaukazės ir kitokios monetos, atsiųstos Juodosios jūros pakrantės armijos karo kapeliono, kunigo Vikentijaus Dudorovičiaus iš Suchum-Kalė.

1858 M. BIRŽELIO 11 D. POSĖDIS

Birželio 11 d. vyko eilinis mėnesinis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis pirmininkaujant grafiui Eustachijui Tiškevičiui.

Šiame posėdyje, perskaičius praėjusio posėdžio protokolą, pristatyti oficialūs dokumentai ir raštai, gauti praeitą mėnesį. Tarpe jų – tikrojo nario, Kazanės universiteto rektoriaus Kovalevskio mūsų muziejui atsiųsta 41 azijietiška moneta iš jo Pekine rastų retenybų ir keletas Kazanėje išleistų kūrinių. Gauti raštai: tikrojo nario, Jo Aukščiausiosios Prakilnybės valstybės sekretoriaus barono M. Korfo; Rusijos imperatoriškosios geografijos draugijos; tikrojo nario

Julijono Bartoševičiaus iš Varšuvos; tikrojo nario Augusto Bielovskio iš Lvo-vo; tikrojo nario, Kijevo Šv. Vladimiro universiteto dekanı N. Ivaniševo; Vidaus reikalų ministerijos žurnalo redakcijos; nario bendradarbio Dominyko Chodzkos, Kirkoro vardu perdavusio keletą puikių Naruševičiaus, Čarnockio (Chodakovskio) ir Felinskio autografų; tikrojo nario M. Gusevo iš Hanoverio. Taip pat krašto vyriausiojo viršininko, Jo Aukščiausiosios Prakilnybės generolo adjutanto, komisijos tikrojo nario V. Nazimovo birželio 6 d. raštas, kuriuo informuoja, kad remiantis Jo Didenybės įsakymu, paskelbtu jam, generalgubernatoriui, pono karo ministro, atliekant tardymą Dinaburge surasti ir iš įvairių asmenų atimti ginklai bei jų liekanos, priklausę buvusiam Prancūzijos armijos generolui grafiui Juozapui Kosakovskiui. Jie paštu persiunčiami iš Karo ministerijos audito departamento į Vilnių tam, kad būtų kruopščiai ištirti ir sulyginti su nagrinėjamoje byloje turimais grafo Kosakovskio ginklų aprašais. Jei pasirodys, kad jie priklausė Kosakovskio ginklų kolekcijai, tuos daiktus pagal jos paveldėtojo grafo Pranciškaus Kosakovskio valią nedelsiant perduoti Vilniaus senienų muziejui. Šiuo klausimu pirmininkas informavo dalyvaujančius narius, kad dalis minėtų ginklų, buvusių septyniose dėžėse, ištirti ir jau nustatyta, kad dešimt vienetų priklausė grafo Kosakovskio kolekcijai, taigi turėsiantys patekti į mūsų muziejų. Dar laukiama vienuolikos naujų dėžių, kurias peržiūrėjus, apie nustatytą faktą bus pranešta kitame posėdyje.

Tikrasis narys M. Gusevas savo birželio 5 d. laiške iš Hanoverio, be kita ko, informuoja, kad tenykščio muziejaus, priklausančio krašto istorijos draugijai, archeologijos kolekcijoje jo aptikta statulėlė visiškai panaši į saugomą mūsų muziejuje, rastą Kernavėje ir laikomą lietuvių dievo Perkūno atvaizdu. Be to, nurodžius draugijos sekretoriui ponui Einfeldui, Gusevas pas rūmų knygų pardavėją Haną rado tris panašius egzempliorius, iš kurių du vaizdavo vyrus, o vienas moterį. Einfeldas pranešė Gusevui, kad minimas stabas, kai kuriomis, mažai patikimomis žiniomis, yra pirktas Hamburge, iki šiol tenykščių archeologų neišaiškintas ir laikomas viena iš atsitiktinių figūrų, lygiai kaip ir kiti panašūs žmonių, kartais ir gyvūnų atvaizdai, paprastai puošę senovinius bažnyčių sietynus. Tačiau ponas Einfeldas neatmeta galimybės pripažinti jį prastu griausmavaldžio Jupiterio atvaizdu.

Toks Hanoverio archeologų spėjimas niekuo negali būti patvirtintas. Jeigu jie būtų atkreipę dėmesį į tai, kad jų tėvynėje, kaip ir žemėse, kuriose įsikūręs Hamburgas, buvusios seniausios slavų gyvenvietės ir kad dar XVII a. pabaigoje (tarp 1687–1697 m.) Prilvicėje rastos senienos nurodo mums didelį slavų dievybių skaičių, tai turbūt nebūtų padarę tokios klaidingos išvados, laikyda-

mi šią statulėlę bažnyčios sietyno papuošimu ar griausmavaldžio Jupiterio atvaizdu. Mums šis Gusevo atradimas ir jo patikinimas, kad minėti stabai labai panašūs į mūsų Perkūną, kad Bohemijoje, netoli Prahos, buvo rastos panašios dievybės, kurių mūsų muziejuje yra dvi kopijos, čekų mokslininkų pripažintos Perūnu, patvirtina, kad tiek Vilniaus, tiek Prahos ir Hanoverio statulėlės neabejotinai yra dievybės, vadinamos Perkūnu (Perūnu), atvaizdai. Jos buvo plačiai garbinamos slavų ir Lietuvos žemėse.

Po to tikrasis narys M. Malinovskis perskaitė gautą Imperatoriškojo Ermitažo pirmojo skyriaus viršininko Jo Prakilnybės Florijono Žilio laišką. Jis atsiuntęs muziejaus bibliotekai dovaną – savo sudarytą Reichelio numizmatikos kabineto, kurį po jo mirties įsigijo Imperatoriškasis Ermitažas, aprašą, taip pat aprašą rytietišku monetų, atsiųstų pulkininko Bartolomėjaus iš Užkaukazės. Reichelio kabinetas, vienas iš reikšmingiausių tokio pobūdžio šiuolaikinių rinkinių, mums taip pat turi ypatingos vertės. Rinkinio turtingumas visuomenei buvo žinomas iš paties Reichelio 1842–1850 metais išleisto 9 tomų katalogo, tačiau čia buvo įtraukta tik 25.000 monetų ir medalių, kurie dar 1851 metais kartu su Rusijos imperijos monetomis buvo parduoti Ermitažui. Bet Reichelis ir vėliau nenustojo gausinti savo rinkinio, o bendrai skaičius išaugo iki 40.000 vienetų, neskaičiuojant rusiškų monetų bei 1.500 Graikijos, Romos medalių ir rytietišku monetų, tarp kurių buvo ir labai retų. Visą jo rinkinį sudarė 193 auksinės, 717 sidabrinių, 710 bronzinių senovinių medalių ir rytietišku monetų, o naujausių laikų – 2.838 auksinės, 33.096 sidabrinės, 4.321 bronzinė. Reichelis keturiasdešimt gyvenimo metų pašventė nenuilstamam darbui, ne tik nuolat gausindamas savo kabinetą, bet ir bendraudamas su visais žymiaisiais Europos numizmatais, nuolat mokslui išaiškindamas vis naujus, iki tol dar nežinomus egzempliorius. Reichelio kabinetas brangus ir tuo, kad prie jo buvo specialus archyvas, sudarytas iš daugybės tomų susirašinėjimų, gausių jo paties užrašytų pastabų ir visų svarbiausių egzempliorių aprašymų ir paaiškinimų, nurodančių jų mokslinę vertę, kilmę, už kokią kainą įsigyti, dažnai net ir pardavėjo pavardę. Reichelis taip pat surinko nedidelę, bet svarią numizmatikos biblioteką – pastarųjų trisdešimties metų visų Europos aukcioniuose parduodamų numizmatikos kolekcijų katalogus, kurių įvairialypės naudingos žinios palengvino visų norinčių tyrinėti šį retą kabinetą, darbą. Iki pat mirties, netikėtai užklupusios Briuselyje 1856 metų spalį, Reichelis nenuilstamai ir visiškai atsidėjęs darbavosi pasirinktoje srityje. Duomenys apie šį kabinetą, išleisti pono Žilio, išdėstyti aiškiai ir išsamiai, mums čia ypač svarbus mūsų krašto monetų ir medalių skyrius. Bendras jų skaičius sudaro 3.056 vienetus,

iš kurių 285 auksiniai, 2.522 sidabriniai ir 249 bronziniai. Žilis pasakoja, kad velionis Reichelis šį skyrių tvarkė su ypatingu pomėgiu, jam priskirdamas visas provincijas, kurios įvairiais laikotarpiais buvo Lenkijos sudėtyje. Nesurastume turtingesnės viduramžių monetų kolekcijos – čia septynių šimtmečių senumo monetos, nuo Boleslovo II valdymo iki Stanislovo Augusto. Yra Lenkijos karalių, kitų žymių žmonių medalių, taip pat viskas, kas buvo Lenkijos monetų rūmų išleista 1795–1851 metais. Visi reikšmingiausi istoriniai įvykiai čia pateikiami monetose ir medaliuose, iš kurių dauguma yra labai reti, kai kurie netgi unikalūs, be to, visi puikiai išlikę. Ponas Žilis išvardijo kai kuriuos ypač reikšmingus, pavyzdžiui: Kazimiero Didžiojo grašį, Žygimanto I dvigubą auksiną, 1586 m. 10 auksinų monetą, 1571 m. auksiną, 1587 m. Gdansko talerį, 1588 m. 10 auksinų monetą, 10 auksinų Livonijos portugalą, 1592 m. auksiną ir kitus. Iš medalių labai reti sidabriniai: portretinis Žygimanto I medalis, skirtas jo 60-mečiui, medalis su to paties karaliaus portretiniu atvaizdu ir 1533 m. data vienoje pusėje ir portretiniu Žygimanto Augusto atvaizdu, apjuostu penkiais skydais, ir 1540 m. data kitoje pusėje, 1581 m. Stepono Batoro medalis Polocko užėmimo proga, 1594 m. medalis, dalintas už nuopelnus Žygimanto III.

Apžvelgęs pagrindinius Reichelio kabineto turtus: Livonijos ir Kuršo, Pietų slavų, Švedijos, Norvegijos, Danijos, Šlėzvingo ir Holšteino, Austrijos, Vidurio Vokietijos, Šveicarijos, Prancūzijos, Anglijos, Olandijos, Belgijos, Italijos, kryžiuočių, Maltos ordino ir kt. monetas ir medalius, Ponas Žilis atkreipia dėmesį į žymių žmonių medalius, tarp kurių yra didelių vaškinių medalių, vaizduojančių Lenkijos karalius nuo Boleslovo Narsiojo iki Stanislovo Augusto, rinkinys. Šie puikaus darbo medalionai atlikti pagal tame pačiame rinkinyje esančių Lenkijos karalius vaizduojančių medalių, išgytų žinomo numizmato tėvo Jakovo Reichelio, modelius.

Labiausiai mus turi džiuginti tai, jog, kaip matyti iš šios p. Žilio brošiūros, Imperatoriškasis Ermitažas ėmėsi publikuoti rusiškų ir lenkiškų monetų, kurių yra per 15.000, rinkinius. Mes visiškai įsitikinę, kad šio darbo, papildančio jo jau išleistą katalogą, dėka, vadovaujant p. Žiliui, tokiam patyrusiam ir gabiam mokslininkui, turinčiam tokią turtingą Reichelio rankraščių medžiagą, galop turint tokias gausias materialias priemones, kuriomis Ermitažui leidžia disponuoti Monarchiškas dosnumas, numizmatikos mokslas netrukus įgis pavyzdinį kūrinį, tiek išoriškai, tiek vidine prasme, ir jis taps privaloma puošmena, praturtinančia kiekvieną biblioteką ir muziejų.

Šiame posėdyje pirmininkas pranešė liūdną žinią apie mūsų draugiją ištikusias naujas netektis. Tą pačią dieną, būtent gegužės 25 d. (birželio 6 d.), Minsko

gubernijoje, savo Lahoisko dvare mirė garbės narys grafas Pijus Tiškevičius, Bohemijoje, Prahos apylinkėse, mirė tikrasis narys Liudvikas Rittersbergas. Grafas Pijus Tiškevičius, mūsų pirmininko tėvas, sulaukęs 100 metų, buvo seniausias draugijos narys. Visi posėdyje dalyvaujantys, giliai užjausdami, kartu pasidalijo savo pirmininko kaip sūnaus sielvartu. Liudvikas Rittersbergas mirė sulaukęs 49-erių metų, jis priklausė tam kilniam čekų mokslo ratui, kuris savo gyvenimo uždaviniu ir pagrindiniu siekiu pasirinko mylėti ir tyrinėti visų slavų kartų dvasinį ir liaudies gyvenimą. Rittersbergo nuopelnai čekų literatūrai reikšmingi ir seniai įtvirtinti, mums jo mokslinė veikla turėjo ypatingos svarbos, nes velionis Rittersbergas su užsidegimu ir kilniu entuziazmu mylėjo lenkų literatūrą. Jis puikiai mokėjo lenkų kalbą. Džiaugdamosis Lietuvos pasiekimais istorijos ir archeologijos srityje, jis tapo aktyviausiu bendražygiu, užmezgė glaudžius santykius su rinkinio *Teka Wileńska* redaktoriumi, žadėdamas nuolatinį bendradarbiavimą. Šiame rinkinyje jau buvo išspausdintas puikus jo straipsnis *Trumpa čekų literatūros istorijos apžvalga*, Čekų muziejaus aprašymas ir eilės, skirtos Šumavskio atminimui; be to, rinkinio redakcijoje yra jo parašytos žymiųjų Vaclovo Hankos ir Juozapo Franco Šumavskio, kurio per ankstyva mirtis neleido pabaigti svarbiausių slavų tarmių žodyno, biografijos. Kilnus, nenuilstantis darbuotojas, jau būdamas nepagydomos ligos patale, dvi savaites prieš mirtį, rašė A. H. Kirkorui, kad ėmėsi naujų darbų, skirtų *Teka Wileńska*.

Remiantis komisijos nutarimu dėl šių nusipelnusių velionių narių pagerbimo, dalyvaujant pirmininkui ir visiems nariams, Šv. Jono bažnyčioje birželio 14 d. laikytos pamaldos už grafo Pijaus Tiškevičiaus sielos ramybę ir birželio 16 d. – už L. Rittersbergo sielos ramybę. Tikrajam nariui A. H. Kirkorui taip pat pavesta parengti biografinę velionio Rittersbergo gyvenimo ir jo mokslinių darbų apžvalgą ir perskaityti viename iš būsimų posėdžių.

1858 M. LIEPOS 11 D. PAPERASTASIS POSĖDIS

Liepos 11 d. vyko paprastasis Vilniaus archeologijos komisijos posėdis pirmininkaujant pirmininkui Eustachijui Tiškevičiui.

Perskaičius praėjusio posėdžio protokolą, buvo skaitomi komisijos gauti oficialūs atsiliepimai ir raštai. Tarp jų buvo: 1) trys tikrojo komisijos nario grafo Konstantino Tiškevičiaus laišakai – du iš Berlyno, vienas iš Marienburgo. Grafas Tiškevičius, pateikęs Nemuno pakrančių ir savo kelionės į Kionigsbergą apžvalgą, aprašo šį senovinį miestą, tik probėgšmais paliesdamas dabartinę jo prekybinę ir pramoninę būklę, jo vaizdą, tačiau kaip archeologas su meile skiria laiko paminklų ir įrašų, ypač esančių Katedroje, apžvalgai bei

tyrimams ir pateikia mums labai įdomų bažnyčios rūsio, kuriame yra kai kurių kunigaikščių Radvilų palaidojimų, aprašą. Nemažiau įdomi ir Marienburgo istorinės praeities apžvalga. 2) Garbės nario grafo Adomo Platerio laiškas, kuriame prašo komisijos suteikti jam įgaliojimus archeologiniams kasinėjimams ir tyrimams Vakarų gubernijose. 3) Tikrojo nario, Romos katalikų bažnyčios Rusijoje metropolito Jo Eminencijos Vaclovo Žilinskio ir tikrojo slaptojo patarėjo barono M. Korfo atsiliepimai. 4) Dvarininko Jundzilo laiškas, su kuriuo jis persiunčia muziejaus bibliotekai rankraštį „Kunigo Ksavero Kotvičiaus 1777 m. kelionės dienoraštis“ ir savo kūrinių apie botanikos sodo įkūrimą Vilniuje. 5) Tikrojo nario, Jo Aukščiausiosios Prakilnybės generalgubernatoriaus generolo adjutanto V. I. Nazimovo birželio 19 d. raštas Nr. 567, kuriame siūlo komisijai kruopščiai apžiūrėti vienuolika ryšulių su ginklais ir sidabriniais daiktais, jo gautais su p. Karo ministerijos viršininko gegužės 20 d. raštu Nr. 516, tokiu pavidalu, kaip jie buvo pristatyti į Karo ministeriją Dinaburgo komendanto generolo leitenanto Sinborskio, vykdant tardymą dėl brangių senovinių ginklų iš generolo grafo Kosakovskio kolekcijos dingimo. 6) Uralo kalnų gamyklų vyriausiojo viršininko generolo majoro Felknerio atsiliepimas, jame rašoma: „Negaliu išreikšti viso dėkingumo už tą garbę, kurią man suteikė Vilniaus archeologijos komisija, pripažinusi mane savo nariu, tačiau su tikru liūdesiu esu priverstas atsisakyti tokio garbingo man vardo. Esu nuolat užimtas kelionėse po gamyklas, išsidėsčiusias visame Uralo kalnų masyve, todėl negalėsiu sąžiningai atlikti įsipareigojimų, turimų kiekvienos mokslo draugijos nario. Geriausias šios tiesos paliudijimas yra mano pavėluotas atsakymas į garbaus draugijos pirmininko raštą. Bet kuriuo atveju, aš prašau leisti retkarčiais pateikti muziejui Uralo kalnagūbryje iškasamų dalykų ir tai, kas rastų deramą vietą muziejuje. Tik tokiu būdu aš galiu būti naudingas draugijos veiklai, nesinaudodamas garbe būti jos nariu.“

1858 M. RUGPJŪČIO 11 D. POSĖDIS

Vilniaus archeologijos komisijos rugpjūčio 11 d. posėdis, nedalyvaujant pirmininkui, vyko pirmininkaujant tikrajam nariui prelatui Mamertui Herburtui.

Perskaičius praeito posėdžio protokolą, pirmininkaujančiam pasiūlius pradėti rinkimai į mokslinį sekretorių pavaduojančiojo pareigas, vietoj užsienyje esančio Maurikijaus Krupovičiaus ir taip pat nesamo, anksčiau į šias pareigas išrinkto K. Tamulevičiaus. Išrinktas Vaclovas Pšibilskis, kuris nuo šio posėdžio ir pradėjo eiti šitas pareigas.

Pirmininkaujančiam pasiūlius kreiptasi į tikrąjį narį A. Adamovičių ir narį bendradarbį V. Pšibilskį su prašymu imtis mineralogijos kabineto įrengimo ir peržiūrėti jo katalogus. Taip pat kartu su konservatoriumi baronu Liudviku Kione atkreipti dėmesį į ornitologijos kolekcijos įrengimą, kad būtų galima apsaugoti ją nuo tolesnio gedimo ir parengti abiejų kabinetų sisteminį katalogą.

Vėliau pereita prie raštų ir atsiliepimų, gautų praėjusį mėnesį. Tarp jų buvo:

- 1) tikrojo nario, Jo Aukščiausiosios Prakilnybės generolo adjutanto V. I. Nazimovo liepos 31 d. raštas Nr. 704, kuriame Jo Aukščiausioji Prakilnybė siūlo komisijai priimti muziejaus nuosavybėn Žygimanto III kardą, kadaise priklausiusį grafo Kosakovskio kolekcijai. Su raštu persiunčiama ir Vitebsko gubernijos valdybos nutarimo Nr. 9307 kopija apie priemones, kurių imtasi ieškant kardo.
- 2) Jo Prakilnybės Vilniaus švietimo apygardos globėjo 1858 m. liepos 30 d. sprendimas patvirtinantis tikroju nariu generolą majorą Teodorą Felknerį.
- 3) Laiškas adresuotas pirmininkui tikrojo nario, valstybės patarėjo Emilio de Roberčio, su kuriuo šis siunčia didelį aliejiniais dažais tapytą Kazimiero Sapiegos portretą, kadaise buvusį Derečino galerijoje. Kitoje portreto pusėje yra įrašas: *Kazimierz Sapieha K. W. L. Dziad J. W. P.* Todėl tikrasis narys E. de Robertis teisingai pastebi, kad šis portretas vaizduoja Sapiegą, Lietuvos taurininką, vėliau Trakų vaivada, žinomą keliautoją ir LDK raštininko Jono Sapiegos sūnų. Portretas atsiųstas kartu su laišku.
- 4) Archimandrito Aleksandro atsiliepimas, su kuriuo persiunčiami popiežiaus bulė ir Suprasalio spaustuvės šriftai.
- 5) Krokuvos mokslo draugijos narių atsiliepimas dėl senienų parodos įrengimo.
- 6) Žemutinės Saksonijos istorijos draugijos komiteto nario, rūmų knygų pardavėjo Hanoveryje F. Hano atsiliepimas su pridėtais keturių statulėlių, kurios yra jo nuosavybė, piešiniais. Apie jų panašumą su mūsų muziejuje esančia Perkūno statulėle Gusevas jau rašė komisijai.

Ponas Hanas siunčia piešinių aprašymus ir savo pastabas dėl šių statulėlių paskirties, nes iki tol vokiečių archeologai, remdamiesi tik tuo, kad šios statulėlės yra kiaurai pragręžtos, klaidingai laikė žvakidžių ar sietynų papuošimais. Štai Hano žodžiai: „Pono Gusevo nuomonė, kad šios statulėlės yra lietuviškos kilmės, labai sudomino mane ir kitus čionykščius senienų mylėtojus. Mes iki šiol nežinojome, kam jas priskirti, nors trijų iš jų vyriškos figūros labai primena Jupiterį. Tačiau pernelyg primityvus atlikimas, stiliaus nebuvimas verčia abejoti

jų romėniška kilme, o apie vokiečių stabus mes beveik nieko nežinome. Ne-
gausus žinomų slavų stabų skaičius, kaip ir tos pačios epochos visi keltų stabai,
labai skiriasi nuo jų savo stiliumi. Falsifikavimo čia negalėtume įtarti, nes šios
statulėlės labai įvairios, menkavertės, ir senovės daiktų falsifikuotojas nesiimtų
vargintis, gręžti jas be jokios aiškios, daikto senumą rodančios priežasties.

Įdėmiau apžiūrėjęs įvairias statulėles, aš matau tiek jų atlikimo, tiek idė-
jos originalumą. Visos keturios mano turimos statulėlės turi vienodų detalių,
pavyzdžiui, trys vyrų figūros yra su ūsais, kurie trečiuoju numeriu žymimoje
figūrėlėje vos matomi. Visos jos atliktos paprastai, primityviai ir liudija tos
epochos ir tos tautos, kurios dievybes vaizduoja, žemą meninį lygį. Seną jų
kilmę patvirtina ir tai, kad figūros pusiau apnuogintos. Visa tai lengvai paaiš-
kinama, jeigu mes sutiksime, kad jų kilmės vieta yra stabmeldiškoji Lietuva.“

Keturių statulėlių, kurių piešinius mūsų muziejui atsiuntė Hanas, aprašy-
mas: statulėlė Nr. 1 priklauso Hanoverio istorijos draugijos rinkiniui. Ją pado-
vanojo Hodenbergo dvaro Celėje valdytojas, įsigijęs iš senienų pirklio Ham-
burge, nieko apie ją nesužinodamas. Statulėlė Nr. 2 yra iš p. Hano kolekcijos,
pirkta Braunšveige, jos kilmė taip pat nežinoma. Atlieta iš šviesios bronzos,
vienoje rankoje laiko skeptrą ir yra žymiai mažesnė už kitas. Statulėlės Nr. 3
ir Nr. 4 taip pat yra p. Hano nuosavybė, atlietos iš vario ir, atrodo, atliktos to
paties meistro ar bent tuo pačiu metu. Jos kažkada priklausė generolui Hamerš-
teinui, iš kurio atiteko miškininkui Haksthauzenui, o iš jo įsigijo p. Hanas. Jų
kilmė taip pat nežinoma. Tiesa, bandyta įrodyti, kad jos rastos Lipės-Detmoldo
kunigaikštystėje, Teutoburgo miške. Atrodo, kad šis spėjimas bus p. Hamerš-
teino, kuriam šovė mintis jas kildinti iš Romos, o jų atradimą sieti su Varo
legionų mūšio su vokiečiais vieta, fantazijos. Tačiau jeigu palygintume Romos
meno kūrinius su šiomis figūromis, pono Hameršteino spėjimas, neturint pak-
kankamai įrodymų, turėtų prarasti bet kokią patikimumą.

Paskui buvo perskaitytas tikrojo nario grafo Konstantino Tiškevičiaus
1858 m. liepos 8 (20) d. laiškas iš Drezdeno, kuriame jis pagrįstai pastebi,
kad Berlynas mokslinių kolekcijų požiūriu aplenkė kitas Vokietijos sostines,
ir pateikia labai įdomų Karališkojo muziejaus (Senojo ir Naujojo) aprašymą.
Čia jis daugiausia dėmesio kreipia į archeologijos kolekciją, kurios svarbiausią
dalį sudaro daiktai, rasti Vakarų Prūsijoje. Jie savo pobūdžiu yra giminingi
Lietuvos senienoms, todėl gali labiau atskleisti ir paaiškinti daugumą dar neiš-
spręstų mūsų krašto archeologijos klausimų.

Apžiūrinėdamas Berlyno muziejuje įvairių laidojimo urnų kolekciją, grafas
K. Tiškevičius daro labai tvirtą išvadą, kad jos senovėje nebuvo gaminamos

pagal vienodas, tik tam tikrai epochai būdingas taisykles. Didelę reikšmę turėjo kiekvieno amatininko skonis, kuris keitęs urnos išvaizdos detales pagal savo fantaziją. Todėl galima suabejoti vokiečių mokslininkų metodais, kai remiantis detalėmis stengiamasi nustatyti panašaus tipo paminklų sukūrimo metus.

Toliau grafas Tiškevičius palygina Berlyno kolekcijas su mūsų rinkiniais, pirmenybę dauguma aspektų teikdamas pastariesiems. Tokių lyginamųjų studijų rezultatas – grafo Tiškevičiaus spėjimas, kad stabmeldiškos Lietuvos ir senovės Prūsijos kasdienio gyvenimo sąlygos priklausė nuo šalių geografinės padėties, turėjusios tiesioginės įtakos to meto prekybai ir tarptautiniams santykiams. Jis pažymi, kad Prūsijoje krašto archeologija visiškai ignoruojama, o mokslininkai visus savo darbus skiria senovės Graikijos ir Romos studijoms. Kalbėdamas apie Karališkąją biblioteką, įsikūrusią puikiame, Fridricho II specialiai jai pastatytame pastate, pastebi jos rinkinių turtingumą. Lenkiškos knygos čia turi savo atskirą vietą. Po to grafas Tiškevičius atsiskaito už Vilniaus archeologijos komisijos pavedimą ištyrinėti bibliotekoje saugomus Šv. Kazimiero koplyčios Vilniuje aktus, apie kurių egzistavimą mums pranešė tikrasis narys Gusevas.

„Iš tiesų, Berlyno bibliotekoje, – rašo grafas Konstantinas Tiškevičius, – Nr. 3 yra pažymėta knyga *in folio*, pergamento lapų su natų žymėmis įrišimo, jie, ko gero, išplėsti iš kokio nors senoviško Mišiolio. Ši knyga pavadinta *Regestr listów skarbowych*, ją sudaro XVII a. vidurio kvitai ir oficialūs dokumentai. Tarp jų yra ir Gusevo rasta sąskaita, kuri, grafo Tiškevičiaus nuomone, nurodo asignuotą sumą koplyčios pastatymo išlaidoms padengti. Jos pavadinimas: *Kwit dany Panu Monhartowi na sumę wydaną na budynek kaplicy i innych budynków w Zamku*. Aš paprasčiau Karališkosios bibliotekos valdybos išduoti man oficialią šio dokumento kopiją, ji tai ir atliko.“

Grafui Tiškevičiui nepasisekė surasti geografinių žemėlapių, išleistų 1526 m. Florijono Unglerio pagal Žygimanto I suteiktą privilegiją, kurių pristigo M. Malinowski savo moksliniuose darbuose. Grafas Tiškevičius buvo nuvykęs į *Belle-Vue* pilį, kur, vadovaujant dr. Hermanui Miuleriui, saugomas Karališkasis geografinių žemėlapių rinkinys. Žemėlapių skaičius jame siekia 50.000, tačiau jis nesutvarkytas. Lenkijos geografiniai žemėlapiai šiame rinkinyje surinkti nuo 1590 m. Pasiūlius Miuleriui, mūsų mokslininkas nuvyko pas profesorių Riterį, pasaulio kartografijos žinovą, tačiau, deja, tuo metu jo nebuvo Berlyne.

Tikrasis narys profesorius A. F. Adamovičius šiame posėdyje perskaitė ataskaitą apie mokslo draugijas Rygoje. Jis nurodo reikalingą ir naudingą pagrindą bet kokią draugiją sudaryti remiantis vien tik meile mokslui ir visuomenės

labui. Tai patvirtina pavyzdžiais – džiuginančių rezultatų pasiekusių panašių draugijų Rygoje. Jis apžvelgė jų tikslus ir organizaciją:

I. Miestiečių literatūros praktikos draugija

Ji įkurta 1802 m. trijų pastorių, globojant p. Liaudies švietimo ministru Zavadovskiui. Ją galėjo sudaryti tik 26 nariai, direktorius buvo vienas iš pastorių. Jų posėdžių turinys: bendra sveikatos būklė, namų ūkis, amatai ir sodininkystė. Iš pradžių šios draugijos darbai buvo spausdinami laikraštyje, po to imta leisti atskirai, kol galop pradėjo eiti savaitinis draugijos žurnalas. 1814 m. draugija atkreipė dėmesį į dorovę ir pedagogiką, buvo padidintas narių skaičius, straipsniai spausdinami vietiniuose periodiniuose leidiniuose, jų globėjas buvo markgrafas Paulučis, o aktyvus narys – sodininkas Zigra. Prie šios draugijos prisijungė *Skęstančiųjų gelbėjimo draugija*, valdanti specialius sargybos namelius Dvino upės pakrantėse, ir *Sekmadieninė mokykla* miesto amatininkų mokiniams, išlaikoma cecho, vietinio laikraščio lėšomis ir iš savanoriškų aukų. 1824 m. draugija sutvarkė kelius į kapines, apsodino juos medžiais ir įsteigė taupomąją kasą. Per dvidešimt penkerius metus ši draugija neturėjo nuolatinės vietos savo posėdžiams, tačiau nepaisant to, joje nuolat plėtojamas labdaringos veiklos ir neturtingųjų klasės švietimo siekis. Šioje draugijoje susiformavo *Farmacininkų draugija*, kuri užmezgė ryšius su Liubsko miesto *Visuomenės gerovės draugija*. Vėliau, nuo 1830 m., draugija ėmė rūpintis artezinio šulinio išgręžimu mieste, tarnų šalpos kasos, ekonominės draugijos įsteigimu, viešų paskaitų skaitymu, meno parodų rengimu, steigė amatininkų, našlaičių, kurč-nebylių, mergaičių mokyklas ir pan.

II. Medicinos draugija

Įkurta 1822 m., iš pradžių ji buvo labai negausi, o dabar jai priklauso visi vietiniai medikai. Be savo periodinio leidinio, spausdina įdomias disertacijas.

III. Istorijos archeologijos draugija

Įkurta 1833 m. pastoriaus Taubenheimo, išleido keletą periodinių ir tyrinėjimų kūrinių. Joje aktyviausiai dalyvavo žymusis Napierskis. Greta kitų darbų draugija išspausdino: 1) Nurodymai kasinėjant pilkapius. 1840 m. 2) Buvusios Dorpato vyskupystės istorija. 1846 m. 3) *Passavini. Livoniae commentarius clovia Vaticana*. 1852 m. 4) *Rascii. Rigensis tumultus*. 1855 m. Taip pat paskelbė konkursinę 1.000 sidabro rublių premiją Kuršo istorijai rašyti. Biblioteka turi 6.000 tomų, 300 portretų, 7.000 monetų, 1.500 įvairių senienų,

5.000 spaudų bei skulptūros, grafikos, epigrafikos rinkinį. Pirmininkas – dr. Napierskis, direktorius – baronas Ropas.

IV. Gamtos tyrinėtojų draugija

Įkurta pagal privataus pensiono mokytojo Gimartalio projektą 1845 m., siekiant Pabaltijo gubernijose sužadinti meilę gamtos mokslams, skleisti šių mokslų žinias. Tuo tikslu įkurta biblioteka ir gamtos istorijos kabinetas, užmegzti santykiai su kitomis draugijomis bei leidžiamas specialus periodinis leidinys. Šiais 1858 m. kabinetą sudarė:

	rūšys	egzemplioriai	iš jų vietiniai
Žinduolių	34	46	30
Paukščių	176	351	103
Roplių	37	56	15
Žuvų	29	32	20
Vėžiagyvių	20	34	9

Vabzdžių per 8.000, nes velionis Gimartalis savo laiką skyrė išskirtinai entomologijai. Yra:

Colleopteri	2190	4000	870
Orthopteri	47		27
Neuropteri	85		74
Hymenopteri	525		510
Hemipteri	225		172
Lepidopteri	1304	2000	1304
Hipteri	1227		1100
Spindinčių	20		6
Moliuskų	486		65
Polipų	33	60	
Aiškialyčių augalų	2771		1151
Nežinomos lyties	500		500
Mineralų	1279		50
Suakmenėjimų	587		didžioji dalis iš užsienio

Po to Vilniaus senienų muziejaus konservatorius perskaitė savo darbų ataskaitą tvarkant ornitologijos kolekciją. Pateikiame jos ištrauką. Ornitologijai nusipelnusio grafo Tyzenhauzo kolekciją sudaro daug vertingų ir retų egzempliorių, kurių nėra kitose kolekcijose. Gaila tik, kad po grafo Tyzenhauzo mirties su šia kolekcija elgtasi neatsakingai ir keliose spintose įsiveisė kandys.

Sugadinta nebuvo smarkiai, pakenkti ne tokie reti egzemplioriai. Tiesa, jeigu tam nebūtų užkirstas kelias, gana greitai galėjo būti sunaikinta visa kolekcija.

Žinoma, neturint išsamaus katalogo, tiksliai sunku pasakyti, bet atrodo, jog kai kurie vietiniai egzemplioriai, kurių trūksta kolekcijoje, turbūt buvo sunaikinti kandžių.

Iš viso ornitologijos kabinete yra 1023 paukščiai, 34 žinduoliai, 4 žuvis, iš viso 1061.

Beveik 140 egzempliorių, sugadintų kandžių, aš buvau priverstas sudeginti.

Toliau p. Kionė išvardino apsaugos priemonės, kurių imtasi užkertant kelią sugadinimams ir tvarkant kabineta.

Šiame posėdyje narių A. H. Kirkoro, Igno Chodzkos ir M. Malinovskio pasiūlymu garbės nariais vienbalsiai išrinkti Kauno civilinis gubernatorius Stanislovas Chominskis ir Vilniaus gubernijos bajorų maršalka Aleksandras Domeika. Taip pat tikrųjų narių A. F. Adamovičiaus, M. Malinovskio ir A. H. Kirkoro pasiūlymu nariais bendradarbiais išrinkti: Gustavas Belkė, Vladislovas Trembickis, baronas Liudvikas Kionė ir Bronislavas Zaleskis.

1858 M. LAPKRIČIO 11 D.

DVYLIKTASIS PAPERASTASIS POSĖDIS

Pirmininkavo tikrasis narys prelatas Mamertas Herburtas, dalyvavo tikrieji nariai: tikrieji valstybės patarėjai M. Pochvistnevas ir A. de Robertis, Mikalojus Malinovskis, A. H. Kirkoras, Ignas Chodzka, profesorius Adamovičius; garbės nariai: Vilniaus gubernijos bajorų maršalka Domeika, Konstantinas Giecevičius ir nariai bendradarbiai: prelatas kunigas Vrublevskis, A. E. Odyncas, Vaclovas Pšibilskis, Kazimieras Paškovskis, baronas Kionė, taip pat svečio teisėmis pakviestas Generalinio štabo kapitonas leitenantas Koreva ir mokslinis sekretorius Maurikijus Krupovičius.

1.

Mokslinis sekretorius M. Krupovičius, atvykęs į posėdį pirmą kart po sugrįžimo iš užsienio, perskaitė praėjusio posėdžio protokolą, kuris ir patvirtintas dalyvaujančių narių parašais.

2.

Tikrasis narys Ignas Chodzka perskaitė atsiminimus apie velionio tikrojo nario E. de Roberti, mirusio spalio 22 d., nuopelnus. Nutarta patalpinti jo portretą Muziejaus salėje.

3.

Mokslinis sekretorius perskaitė tikrojo nario Gusevo laišką, komisijos vardu spalio 6 d. gautą iš Ženevos, kuriame jis užsimena apie profesorių Klemą, savo veikalu *Kulturgeschichte der Völker* mokslo pasaulyje pasiekusį didelio pripažinimo, jo nuostabią archeologijos ir etnografijos kolekciją Drezdene. Siūlo draugijai išrinkti jį tikruoju nariu, tuo labiau kad siūlomasis kandidatas išreiškė pasiryžimą tarnauti Vilniaus archeologijos draugijai savo žiniomis ir patirtimi, ypač atpažįstant nežinomos paskirties dalykus. Minėdamas laikraščio *Serbske nowiny*, leidžiamo Bautceno, Saksonijoje, redaktoriaus Smoliaro mokslinius darbus, p. Gusevas siūlo draugijai jį taip pat išrinkti nariu. Toliau p. Gusevas supažindina komisiją su p. Smoliaro tvirtinimu, kad serbų kalboje iki šiol tarp kitų išliko dviejų mėnesių pavadinimai: *Wulki-Rožk* – sausio ir *Mały-Rožk* – vasario, kurie ypač įdomūs savo panašumu į senuosius lietuviškus pavadinimus *Didijs Ragutis* ir *Mažas Ragutis*, iki šiol vartojamus Ragainės apylinkėse. Toks lietuviškų ir slaviškų mėnesių pavadinimų bendrumas, lyginant su kitomis patvirtinančiomis aplinkybėmis, jo nuomone, paliudija, kad ikirikščioniškos slavų tautos, panašiai kaip ir lietuvių, turėjo kilnojamus mėnulio metus. Po to p. Gusevas komisijai praneša žinią apie Dorpatio universiteto istorijos profesoriaus p. Kruzės ketinimą Leipcige įkurti archeologinių tyrinėjimų iliustruotą žurnalą ir perduoda komisijai jo kvietimą prisijungti prie šio ketinimo. P. Gusevas siūlo išrinkti p. Kruzę (beje, knygos *Necrolivonica* autorių) nariu korespondentu, kaip ir kitą atgimstančios serbų literatūros veikėją, Drezdno gimnazijos vyresniąją mokytoją daktarą Pfulį (Pfuhl). Baigdamas savo kelionės užrašus Gusevas perdavė komisijai labai įdomią žinią apie jo aplankytą neseniai atrastą priešistorinio periodo palaidojimo vietą netoli druskos kasyklų Holštato vietovėje (Aukštutinėje Austrijoje). Nutarta: p. Gusevo laišką patalpinti viename iš komisijos „Užrašų“ leidinių, o jo siūlomų kandidatų rinkimą į narius atidėti iki p. Komisijos pirmininko grafo Eustachijaus Tiškevičiaus sugrįžimo.

4.

P. Generalinio štabo kapitonas leitenantas A. Koreva perskaitė savo straipsnį apie Trakų pilį taktiniu ir strateginiu požiūriu, pristatė ir jo vietoje padarytą pilies bei jos apylinkių planą, pažadėdamas tokiu pat būdu ištyrinėti ir Lydos, Medininkų, Krėvos pilių griuvėsius. Nutarta: pareikšti p. kapitonui leitenantui Korevai padėką už talkinimą komisijai ir taip pat išrinkti jį nariu bendradarbiu, pateikiant tai patvirtinti p. Vilniaus švietimo apygardos globėjui.

5.

Mokslinis sekretorius pristatė šiuos per mėnesį draugijos vardu gautus raštus: 1) du p. Vilniaus švietimo apygardos valdytojo raštai spalio 18 d. Nr. 3713 ir Nr. 3715, laiškų kopijos Komisijos pirmininkui. Tai generolų adjutantų grafo Vladimiro Adlerbergo ir kunigaikščio Vasilijaus Dolgorukovo laišakai apygardos globėjui, kuriais jie išreiškia padėką išrinkus juos tikraisiais komisijos nariais. 2) Du raštai: spalio 6 d. Nr. 1541 generolo adjutanto grafo Aleksandro Adlerbergo ir spalio 10 d. tikrojo valstybės patarėjo Nikolajaus Šaufuso, kuriais draugijai dėkojama už jų išrinkimą tikraisiais nariais. 3) Raštai: spalio 15 d. Nr. 1107 Vilniaus gubernijos mokyklų direkcijos, spalio 21 d. Nr. 22 Vilniaus imperatoriškosios medicinos draugijos, spalio 15 d. komisijos tikrojo nario, valstybės sekretoriaus barono M. Korfo, spalio 20 d. Nr. 200 Ekonominės rodyklės redakcijos, spalio 29 d. Nr. 786 Dorpato universiteto valdybos, spalio 23 d. Nr. 663 Varšuvos medicinos chirurgijos akademijos prezidento, spalio 23 d. Nr. 320 Rusijos istorijos ir senienų draugijos Maskvoje ir spalio 28 d. Nr. 2249 Imperatoriškojo Maskvos universiteto rektoriaus, patvirtinantys jiems dovanai pasiūsto „Rinkinio“, išleisto Imperatoriaus atvykimo į Vilnių 1858 metų rugsėjo 6 ir 7 d. atminimui, gavimą. 4) Vilniaus švietimo apygardos valdytojo spalio 21 d. Nr. 3810 siūlymas ir apygardos globėjo kanceliarijos lapkričio 6 d. Nr. 4049 raštas, prašant kuo skubiau pateikti narių sąrašą, kad jį būtų galima įtraukti į 1859 metų „Atmintinę“. 5) Nario bendradarbio prelado A. Vrublevskio lapkričio 8 d. Nr. 902 raštas, kuriuo jis muziejui dovanoja prabangų Levaljano leidinį *Histoire naturelle des perroquets*. 6) Pono Antono Lazarovičiaus spalio 15 d. laiškas, kuriuo muziejui dovanoja Varšuvos kunigaikštystės laikų karinį diplomą, tris monetas ir grybo pavidalo granitinį akmenį. 7) Zigmunto Kozlovskio spalio 23 d. laiškas p. Pirmininkui, kuriame muziejui už 1000 červoncu siūloma įsigyti vienuolika Lenkijos karalių privilegijų ir autografų, tarp jų Imperatoriaus Leopoldo padėką Jonui III Sobieskiui už pergalę prieš turkus 1694 m. (?). 8) Trys p. Zajančkovskio laišakai iš Varšuvos dėl knygų ir kitų daiktų, kurie buvo sulaikyti Varšuvos muitinėje, persiuntimo iš Prahos.

6.

Tikrasis narys A. H. Kirkoras draugijai pristatė daiktų, esančių Vilniaus muziejuje katalogo p. pirmininko grafo E. Tiškevičiaus vertimą į lenkų kalbą iš originalo, išleisto tikrojo nario Kirkoro. Nutarta išreikšti p. pirmininkui padėką už šį darbą.

7.

Mokslinis sekretorius perskaitė dovanojimų nuo spalio 11 d. iki lapkričio 11 d. sąrašą. Nutarta draugijos vardu padėkoti dovanotojams, o naujai įsigytus daiktus įrašyti į inventoriaus knygą.

Parašai: M. Herburtas (už pirmininką), A. Koreva, A. Domeika, A. de Robertis, I. Chodzka, A. E. Odynecas, A. H. Kirkoras, L. von Kionė, A. Vrublevskis, V. Pšibilskis, K. Paškovskis, M. Krupovičius.

1858 M. GRUODŽIO 6 D.

TRYLIKTASIS YPATINGASIS POSĖDIS

Pirmininkaujant pirmininkui grafui E. Tiškevičiui, dalyvavo: vicepirmininkas Mykolas Balinskis. Tikrieji nariai: Jo Eminencija Lietuvos ir Vilniaus metropolitas Josifas; Vilniaus karinis, Gardino ir Kauno generalgubernatorius, generolas adjutantas, generolas leitenantas Vladimiras Ivanovičius Nazimovas; Vilniaus švietimo apygardos globėjas, generolas leitenantas baronas Jegoras Petrovičius Vrangelis; Vilniaus civilinis gubernatorius, tikrasis valstybės patarėjas Michailas Nikolajevičius Pochvistnevas; Vilniaus švietimo apygardos globėjo padėjėjas, valstybės patarėjas kunigaikštis Aleksandras Prochorovičius Širinskis-Šachmatovas; tikrieji valstybės patarėjai A. de Robertis, baronas L. Rosiljonas ir P. Kukolnikas, archimandritas Aleksandras, prelatas Herburtas, A. H. Kirkoras, A. Adamovičius, Ignas Chodzka, N. Padrenas de Karnė, A. Zdanovičius, A. Jocheris. Nariai labdariai: grafas Rainoldijus Tyzenhauzas, grafas Juozapas Tiškevičius. Garbės nariai: Vilniaus gubernijos bajorų maršalka, kamerjunkeris A. Domeika, Vilniaus pavieto bajorų maršalka Rudolfas Pisanka, Užnerio pavieto bajorų maršalka Mečislovas Tukala, kamerjunkeris grafas Steponas Plateris, Justinas Grebnickis ir Konstantinas Gecevičius. Nariai bendradarbiai: prelatas Aleksandras Vrublevskis, A. Odynecas, Liudvikas Kondratovičius, K. Paškovskis, Vaclovas Pšibilskis, Kajetonas Tamulevičius, baronas Liudvikas Kionė ir generalinio štabo kapitonas leitenantas Antanas Koreva.

1.

Jo Prakilnybė ponas Vilniaus švietimo apygardos globėjas, generolas leitenantas baronas J. Vrangelis pradėjo posėdį tokiais žodžiais: „Prieš tris mėnesius, neužmirštamą mums visiems rugsėjo 6 dieną, mes buvome pamaloninti Valdovo Imperatoriaus apsilankymo, buvome liudininkai to nuoširdaus dėmesio,

su kuriuo Jo Imperatoriškoji Didenybė teikėsi apžvelgti muziejuje surinktus atmintinus daiktus. Gyvą to prisiminimą mes saugome savo širdyse, o Jo Didenybės ranka į muziejaus knygą įrašytas Aleksandro II vardas liudys apie šį įvykį ateinančioms kartoms. Šios dienos išskilmės tarsi tęsinys rugsėjo 6-osios dienos. Tądien Valdovas Imperatorius maloningai sutiko, kad Sosto Paveldėtojas Caraitis, didysis kunigaikštis Nikolajus Aleksandrovičius priimtų Vilniaus archeologijos komisiją ir Senienų muziejų į Savo Šviesiausiąją globą, o dabar tai pildosi“. Po to ponas globėjas išreiškė pageidavimą perskaityti gruodžio 1 d. tokio turinio savo pasiūlymą Nr. 4480 Komisijos pirmininkui: „Aš buvau pagerbtas pono Liaudies švietimo ministro 1858 m. lapkričio 3 d. raštu Nr. 8557, kuriame informuojama, kad su mano prašymu Vilniaus archeologijos komisijos pirmininko ir narių vardu Sosto Paveldėtojui Caraičiui, patektu ponui Liaudies švietimo ministrui, buvo supažindintas Aukščiausiasis Valdovas Imperatorius. Jo Imperatoriškoji Didenybė malonėjo patvirtinti maloningiausią sutikimą, kad Vilniaus archeologijos komisija ir Senienų muziejus būtų priimti į Šviesiausiojo Sosto Paveldėtojo Caraičio globą. Pastarasis, pranešdamas apie tai Komisijos pirmininkui grafui Tiškevičiui reskriptu, tuo pačiu dėkoja už Jo Didenybei įteiktą Komisijos darbų leidinį. Su ypatingu pasitenkinimu įteikdamas Jūsų Šviesybei Jo Imperatoriškosios Didenybės Sosto Paveldėtojo Caraičio reskriptą, šį naują Monarchiškosios malonės ir dėmesio ženklą pagirtiniems ir naudingiems Vilniaus archeologijos komisijos siekiams, aš nuoširdžiai sveikinu Jus ir visus garbius draugijos narius, įgijus Jo Imperatoriškosios Didenybės Aukščiausiąją globą.“

2.

Komisijos pirmininkas grafas Tiškevičius, gavęs iš pono Globėjo rankų voką su Sosto Paveldėtojo Caraičio reskriptu, atvėrė jį visų akivaizdoje ir perskaitė:

„Grafe Eustachijau Pijaus, Valdovas Imperatorius, Šviesiausiasis mano Tėvas, teikėsi leisti Man priimti jūsų pirmininkaujamos Vilniaus archeologijos komisijos ir Muziejaus, kuriam jūs pirmasis padėjote pagrindą, Globėjo vardą. Dėkoju jums ir visiems Komisijos nariams už pasiūlytą Man vardą, kurį su malonumu priimu, nuoširdžiai trokšdamas, kad ši nauja mokslo įstaiga sėkmingai veiktų kilnioje švietimo srityje, padėdama stiprinti saitus, jungiančius Lietuvos gubernijas su Rusija. Taip pat dėkoju už įteiktą Man Komisijos darbų leidinį ir esu jums nuoširdžiai geranoriškas“. (Originale Jo Imperatoriškosios Didenybės ranka užrašyta: Nikolajus / Carskoje Selo / spalio 25 d. / 1858 metai).

Perskaitęs šį maloningą Reskriptą, grafas E. Tiškevičius pasakė: „Gerbiameji nariai, jūs girdėjote taip mums trokštamus Mūsų Šviesiausiojo Globėjo geranoriškus žodžius, mūsų mokslinės įstaigos gyvenime pradedančius naują erą ir sutvirtinančius jos ateitį. Šiandien suėjo lygiai trys mėnesiai nuo džiaugsmingo Karštai Mylimo Monarcho apsilankymo mūsų Muziejuje. Šiandien, šią džiaugsmingą Sosto Paveldėtojo vardo dieną, naujas džiaugsmas, nes nuo šios dienos aš galiu paskelbti Vilniaus senienų muziejų ir Archeologijos komisiją esančius Jo Imperatoriškosios Didenybės Sosto Paveldėtojo Caraičio, Didžiojo Kunigaikščio Nikolajaus Aleksandrovičiaus globoje. Aš įsitikinęs, kad ir visi nedalyvaujantys mūsų nariai pasidalins su mumis bendru džiaugsmu, ir ši minutė visiems mums visada išliks neužmirštama. Kaip ištikimas pavaldinys, šį maloniausią mums Valdovo Imperatoriaus dėmesį aš priimu su didžia pagarba ir begaliniu dėkingumu, o kaip Draugijos pirmininkas ir Muziejaus globėjas – su dideliu džiaugsmu, nes esu įsitikinęs, kad Monarcho Sūnaus Šviesiausioji globa įkvėps mus ir taps nauju šaltiniu didinant ir plečiant mūsų draugijos naudingą veiklą. Būdamas šių įstaigų steigėjas, su neišreiškiamu džiuginančiu jausmu matau patikimą ilgalaikio jų egzistavimo atramą ir būsimos gerovės garantiją. Galiausiai, gimęs šiame krašte, aš priimu, kaip pridera lietuviui, kuris visada mokėjo suprasti, vertinti ir būti kupinas beribio dėkingumo už kiekvieną jo tėvynei skleidžiamą palankumą, su pagarba žadu saugoti širdyje gimtojo krašto geradarių Vardus. Leiskite, narsus vyriausiasis mūsų krašto Viršininke, išreikšti Jums mūsų nuoširdžią padėką už Jūsų su tokia meile nuolat, nuo pat pirmų šios draugijos įkūrimo dienų, mums rodomą globą. Leiskite Jums, mūsų gerbiausias ir artimiausias Viršininke, išreikšti gilią ir širdingą padėką už tą gyvą dalyvavimą, kuriuo Jūs nuolat lemiate šios draugijos likimą, ir ypač už Jūsų kilnius siekius įgyvendinti mūsų seną ir toki karštą troškimą būti globojamiems Šviesiausiojo Sosto Paveldėtojo. Mes tvirtai galime pasakyti, kad ši Caro malonė – tai grūdas, kuris nebus pasėtas nederlingoje žemėje, bet duos gausų derlių. Kiekvienas iš mūsų su meile ir giliu pasiaukojimu darbuosis ir stengsis nusipelnyti tokios Aukšč[iausiojo] globos, o mūsų darbai ir troškimai, skatinami Vyriausybės, neabejotinai atneš tikros naudos mūsų gimtajam kraštui.“

3.

Po to Pirmininkas grafas E. Tiškevičius paskelbė, kad trokšdamas, jog šių reikšmingų iškilnių prisiminimas visuomet išliktų muziejuje, jis perduoda šį brangų jam Reskriptą saugoti į muziejų.

4.

Dalyvaujantys nariai, išreiškę nuoširdžią padėką savo Pirmininkui už naują jo garbingo pasiaukojimo įrodymą, nusprendė: 1) pateiktą Jo Imperatoriškosio Didenybės Sosto Paveldėtojo Caraičio Reskriptą saugoti ypatingoje dėžutėje ant Komisijos posėdžių salės stalo. 2) Surašyti padėkos raštą Jo Imperatoriškajai Didenybei ir jį patvirtinti kitame, gruodžio 11 d., posėdyje. 3) Apie tai, kad Vilniaus senienų muziejus ir Archeologijos komisija įgijo Sosto Paveldėtojo Caraičio globą, pranešti visiems nedalyvaujantiems Komisijos nariams, taip pat nuo šios dienos visais priderančiais atvejais skelbti Vilniaus senienų muziejų ir Archeologijos komisiją esančius Jo Imperatoriškosios Didenybės Sosto Paveldėtojo Caraičio globoje.

5.

Baigiant posėdį tikrasis narys, tikrasis valstybės patarėjas P. Kukolnikas perskaitė savo eilėrašį, parašytą šiai progai.

Parašai: E. Tiškevičius, M. Balinskis, V. Nazimovas, J. Vrangelis, M. Pochvistnevas, A. Koreva, A. Širinskis-Šachmatovas, A. Domeika, R. Tyzenhauzas, A. de Robertis, L. Rosiljonas, P. Kukolnikas, S. Plateris, archimandritas Aleksandras, M. Herburtas, N. Padrenas de Karnė, A. H. Kirkoras, R. Pisanska, I. Chodzka, A. Vrublevskis, V. Pšibilskis, K. Paškovskis, A. E. Odyncas, L. Kondratovičius, L. von Kionė, K. Tamulevičius.

1858 M. GRUODŽIO 11 D.

KETURIOLIKTASIS PAPERASTASIS POSĖDIS

Pirmininkaujant p. pirmininkui grafui E. Tiškevičiui, dalyvavo: vicepirmininkas Mykolas Balinskis, tikrieji nariai: p. Vilniaus švietimo apygardos globėjas, generolas leitenantas baronas Jegoras Petrovičius Vrangelis, p. Vilniaus švietimo apygardos globėjo padėjėjas kunigaikštis A. P. Širinskis-Šachmatovas, tikrieji valstybės patarėjai P. Kukolnikas, A. de Robertis, baronas Rosiljonas, prelatas M. Herburtas, A. H. Kirkoras, profesorius Adamovičius, N. I. Padrenas de Karnė, Aleksandras Zdanovičius, Ignas Chodzka, Severinas Riomeris; nariai bendradarbiai: Vaelovas Pšibilskis, Kazimieras Paškovskis, prelatas A. Vrublevskis, baronas Kionė, A. Odyncas ir Adomas Zavadskis.

1.

Pirmininkui atidarius posėdį, tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė praėjusių lapkričio 11 d. ir gruodžio 6 d., posėdžių protokolus.

2.

Atsakant į maloningiausiojo Jo Imperatoriškosios Didenybės Sosto Paveldėtojo Caraičio reskriptą, gautą komisijos pirmininko grafo E. Tiškevičiaus vardu, buvo surašytas padėkos raštas Sosto Paveldėtojui Caraičiui dėl Vilniaus archeologijos komisijai ir senienų muziejui suteiktos Šviesiausiojo globos. Nutarta perduoti šį raštą Jo Imperatoriškajai Didenybei Sosto Paveldėtojui Caraičiui, tarpininkaujant p. Vilniaus švietimo apygardos globėjui.

3.

Tikrojo nario A. H. Kirkoro buvo perskaityti per mėnesį draugijos vardu gauti dokumentai: 1) tikrojo nario Augusto Bielevskio lapkričio 8 (20) d. laiškas iš Lembergo, su kuriuo Osolinskių įstaigos vardu Vilniaus muziejaus bibliotekai siunčiama 8 kūrinių 13 tomų iš tėvynės istorijos ir kalbotyros, taip pat nuo savęs asmeniškai jis siunčia du savo kūrinius. 2) Pono Vilniaus švietimo apygardos globėjo lapkričio 12 d. raštas Nr. 4106, kuriuo komisijos pirmininkas informuojamas apie gautą Liaudies švietimo ministro sutikimą išrinkti jį Vilniaus archeologijos komisijos nariu. 3) Pulkininko Dimitrijaus Soncovo spalio 30 d. laiškas iš Maskvos, kuriuo jis komisijai dovanoja galutinį savo senienų kolekcijos aprašymą. 4) Vyriausiojo Uralo kalnų gamyklų viršininko spalio 22 d. atsiliepinimas Nr. 3006, kuriuo reiškiamą padėką komisijai už jo išrinkimą nariu. 5) Pono Vilniaus švietimo apygardos globėjo lapkričio 22 d. raštas Nr. 4288, patvirtinantis komisijos garbės nariu Didžiosios Nasau hercogystės pasiuntinybės sekretorių Konstantiną Sidorovičių ir nariais bendradarbiais: Antoną Bialeckį iš Sankt Peterburgo, Karolį Rogavskį iš Krokuvos, Dr. Juzefą Vitmaną, Janą Liaskę ir Liudviką Lindešmidtą iš Mainco. Nutarta padaryti jiems narių diplomus. 6) Brunono Korzuno iš Tulos lapkričio 1 d. laiškas, kuriuo jis komisijai dovanoja Jono Kazimiero ir Jono III valdymo laikų dienoraščius. 7) Nario bendradarbio Gustavo Belkės lapkričio 10 d. laiškas, kuriuo jis muziejui dovanoja šešias savo brošiūras ir kūrinius iš gamtos istorijos, 28 senoviškas lenkiškas ir 10 romėniškų monetų. 8) Raštai: Kazanės universiteto rektoriaus spalio 25 d. ir 28 d. Nr. 544 ir 548, Charkovo universiteto valdybos lapkričio 5 d. Nr. 3858, Rusijos Imperatoriškosios geografijos draugijos lapkričio 20 d. Nr. 1736, Sankt Peterburgo Imperatoriškojo universiteto tarybos

lapkričio 24 d. Nr. 1576 ir Rišeljė licėjaus lapkričio 24 d. Nr. 187 su pareikštomis padėkomis už atsiųstą rinkinį ir eilėraščių, išspausdintą Valdovo Imperatoriaus buvimui Vilniuje rugsėjo 6–7 dienomis atminti. 9) Pono Vilniaus švietimo apygardos globėjo lapkričio 26 d. raštas Nr. 4331, patvirtinantis kapitoną leitenantą Korevą komisijos nariu bendradarbiu. Nutarta padaryti jam nario diplomą. 10) Vilniaus švietimo apygardos valdybos lapkričio 30 d. 5-as aplinkraščio numeris. 11) Tikrojo nario grafo Konstantino Tiškevičiaus lapkričio 28 d. laiškas, kuriuo jis draugijai dovanoja pirminį Malborko pilies planą, sudarytą Geredorfo; oficialią registro kopiją apie išlaidas, skirtas Šv. Kazimiero varpinės pastatymui Vilniuje, iš knygos *Regestr Lystow Skarbowych*, esančios Berlyno karališkoje bibliotekoje, ir medalį, vaizduojantį Valhalą Miunchene, taip pat praneša apie archeologinius tyrinėjimus Čekų muziejaus nario, kunigo Vaclovo Krolmuso, kuris Prahos apylinkėse, Dragelčicuose iškasė aukojimo puodelį su runų įrašu ir daug kitų daiktų. 12) Pono Vladislavo Trembickio lapkričio 16 d. laiškas, kuriame pareiškama padėka išrinkus jį nariu bendradarbiu. 13) Rogačiovo pavieta bajorų maršalkos Aleksandro Žukovskio lapkričio 26 d. raštas Nr. 973, kuriuo muziejui dovanoja akmeninį kirvuką, rastą jo dvare Šapčicuose prie Dnepro upės. 14) Pono fligeladjutanto Rylejevo spalio 27 d. laiškas pirmininkui, išreiškiantis padėką išrinkus jį nariu. 15) Saratovo Romos katalikų seminarijos inspektorius kanauninko Rajunco lapkričio 11 d. raštas Nr. 90, kuriame šis praneša duomenis apie kai kuriuos senuosius leidinius lenkų ir lotynų kalbomis, esančius Astrachanės stačiatikių seminarijos bibliotekoje. 16) Dionyzo Jakutovičiaus gruodžio 7 d. laiškas, kuriuo jis dovanoja medalioną su savo portretu, profesoriaus Jelskio darbo. 17) Geležinkelių bendrovės inžinierių viršininko Van Bliarenbergo gruodžio 11 d. laiškas Nr. 478 pirmininkui kartu su senovinėmis monetomis, iškastomis atliekant darbus Vilniuje, šalia Strumilos sodo. 18) Garbės nario A. Domeikos laiškas, kuriuo Vilniaus gubernijos bajorų vardu muziejui dovanojamas Jo Imperatoriškosios Didenybės Sosto Paveldėtojo Caraičio portretas. 19) Tikrojo nario M. Padreno de Karnė raštas, kuriuo jis muziejui dovanoja medalį, vaizduojantį Smolnio vienuolyną, ir Prancūzijos karaliaus Karolio X karūnacijos atminimo medalį.

4.

Tikrasis narys A. H. Kirkoras perskaitė dovanų, gautų nuo lapkričio 11 d. iki gruodžio 11 d., sąrašą. Nutarta komisijos ir muziejaus vardu pareikšti padėką dovanotojams.

5.

Visų dalyvaujančių narių siūlymu, komisijos ir muziejaus tikroju nariu išrinktas p. Liaudies švietimo ministras, slaptasis patarėjas Jevgrafas Petrovičius Kovalevskis. Pono vicepirmininko Mykolo Balinskio siūlymu tikroju nariu išrinktas Žemaitijos Romos katalikų vyskupas Valančius. Tikrojo nario M. Gusevo siūlymu nariais bendradarbiais išrinkti laikraščio *Serbske nowiny* Bautcene redaktorius Smoliaras, Drezdeno gimnazijos vyresnysis mokytojas dr. Pfulis, žymaus kūrinio *Necrolivonica* autorius, buvęs Dorpato universiteto profesorius dr. Frydrychas Kruzė ir žinomas kūrinio *Kulturgeschichte der Völker* autorius profesorius Klemas iš Drezdeno. Taip pat nario bendradarbio A. Odyngo pasiūlymu išrinktas Aleksandras Groza iš Žytomyro. Nutarta šių asmenų išrinkimą pateikti tvirtinti ponui Vilniaus švietimo apygardos globėjui.

Parašai: E. Tiškevičius, M. Herburtas, P. Kukolnikas, N. Padrenas de Karnė, A. H. Kirkoras, S. Riomeris, A. Adamovičius, L. de Kionė, K. Paškovskis.

THE MINUTES OF THE MEETINGS OF THE COMMISSION OF ARCHAEOLOGY IN VILNIUS: 1856–1858

ŽYGINTAS BŪČYS

SUMMARY

The Museum of Antiquities and Interim Commission of Archaeology in Vilnius which was the most significant educative scientific and cultural centre of that time both in Vilnius and Lithuania was founded in 1855 and was active for nearly a decade. The members of the Commission initiated and organized the research of the region in the fields of archaeology, history, and natural sciences. The Commission engaged an active part of the educated Lithuanian society in collecting the heritage of local history. Historical sources and scientific studies were also published by the Commission. The meetings of the Commission were held once a month, where past activities, current issues, and future plans were discussed as well as scientific reports were presented to the attendance. Extraordinary meetings were organized for the exceptional occasions, too. The minutes of the meetings of the Interim Commission of Archaeology in Vilnius are the source, which reflects comprehensively the activity of this public organization and its diverse character. The minutes also reflect the relationship between the Commission and the Tsarist administration: the flexibility in seeking suitable conditions for its activity, and the usage of the so-called Aesopian language in actualizing the history and the heritage of the Grand Duchy of Lithuania. The minutes reflect amply the scientific, cultural, and intellectual life of the then Lithuania. The publication presents the translated minutes of the meetings of the Interim Commission of Archaeology in Vilnius of the first three years of its activity.